

Podíl rodiny a školy na socializaci dítěte

Irena Porubová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Irena PORUBOVÁ**
Osobní číslo: **H108235**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Podíl rodiny a školy na socializaci dítěte**

Zásady pro vypracování:

Téma, které bylo zadáno a zvolila jsem si, budu zpracovávat na základě pokynů uvedených v materiálu IMS " Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách " (IMS 2009). Předpokládám podle potřeby i použití dalších materiálů, které jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Při zpracování práce bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. S vedoucím bakalářské práce budou pravidelně konzultovány průběžné výsledky.

S vědomím těchto pravidel a zásad a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- vymezení pojmu socializace, pojmu rodina (primární, sekundární);
- funkci rodiny a její primární úlohu při socializaci dítěte, typy výchovy, vzory v rodině;
- úlohu školy při socializaci dítěte, především její vliv na chápání nových sociálních vztahů, rolí mimo rodinu a přípravu na další rozvoj;
- jaký očekáváme výsledek při správné socializaci dítěte pro jeho sebereflexi a sebezvo-
voj.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum formou dotazníku, zaměřený na rodiče (případně prarodiče) a jejich názor na úspěšnost socializace.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hayesová, N. **Základy sociální psychologie**, Praha: Portál, 1998.

Helus, Z. **Dítě v osobnostním pojetí**, Praha: Portál, 2009.

Kraus, B. **Základy sociální pedagogiky**, Praha : Portál 2008.

Matějček, Z. **Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte**, Praha: Grada, 2004.

Sedláčková, D. **Rozvoj zdravého sebevědomí žáka**, Praha: Grada, 2009.

Další literatura bude průběžně doplňována při psaní textu a bude obsažena v Projektu bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miroslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

IRENA PORUBOVA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 10.4.2013

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci Podíl rodiny a školy na socializaci dítěte jsem se zaměřila na přiblížení pojmu socializace. Zabývám se působením vnějších a vnitřních vlivů na rozvoj osobnosti. Vysvětluji primární působení rodiny při začleňování dítěte do společnosti, potřebu osoby blízké, rozvinutí jazykového kódu jako prostředku sociálního učení. Vysvětluji podíl školy jako dalšího důležitého činitele socializace dítěte. Zabývám se rozdílem v pedagogickém přístupu k dítěti ve školních vzdělávacích zařízeních. V praktické části jsem pomocí kvantitativní metody formou dotazníku zjišťovala vyjádření dětí ve věku 11 -14 let, jak funguje právě ta jejich rodina.

Klíčová slova: socializace, prostředí, výchova, rodina, osoba blízká, jazykový kód, škola, alternativní školy.

ABSTRACT

My bachelor thesis, entitled “Influence of the family and the school on child socialization”, is focused on the approach of the concept of socialization. I deal with the effects of external and internal influences on personality development. I explain the primary impact of the family in integrating the child into society, the need for a close relative, developing language code as a means of social learning. I elucidate the role of school as another important factor of child’s socialization. I deal with the difference in the pedagogical approach of teaching of children in schools / educational establishments. In the practical part, I performed a survey of expression of children aged 11 -14 years, how works the family of each of them. I performed this survey by using quantitative methods based on filled questionnaires.

Keywords: socialization, environment, education, family, close relative, language competence, school

„ Svět stojí před lidským novorozencem jako úkol, který je nutno řešit. “

(Helus, Z.)

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 SOCIALIZACE	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU.....	11
1.2 ČINITELÉ PROCESU SOCIALIZACE	12
1.3 PŮSOBNÍ VNITŘNÍCH A VNĚJŠÍCH VLIVŮ NA SOCIALIZACI.....	13
1.4.1 Charakteristika a typologie prostředí.....	14
1.4.2 Výchova jako regulátor socializace.....	15
1.4.3 Učení.....	15
2 RODINA, ÚLOHA A VÝZNAM	17
2.1 VÝVOJ RODINY, OHLÉDNUTÍ DO HISTORIE.....	17
2.1.1 Tradiční rodina	17
2.1.2 Rodina v moderní společnosti.....	17
2.2 VÍCE POHLEDŮ NA RODINU	17
2.2.1 Pohled sociologický.....	18
2.2.2 Funkce rodiny.....	18
2.2.3 Poruchy funkce rodiny.....	20
2.2.4 Patologické chování v rodině	20
2.2.5 Současné zaměření výchovy	21
2.3 VÝZNAM SOCIALIZACE V RODINĚ.....	21
2.4 FÁZE SOCIALIZACE S OHLEDEM NA VĚK DÍTĚTE	22
2.4.1 Kojenecký věk.....	22
2.4.2 Batolecí věk.....	22
2.4.3 Předškolní věk.....	23
3 ŠKOLA A JEJÍ PODÍL NA SOCIALIZACI	25
3.1 SYSTÉM ŠKOLSTVÍ.....	25
3.1.1 Systém kurikulárních dokumentů.....	26
3.1.2 Státní škola.....	27
3.1.3 Waldorfská škola.....	27
3.1.4 Montessoriovská škola.....	27
3.1.5 Další typy některých alternativních škol	28
3.1.6 Funkce vzdělávacích zařízení a jejich komparace.....	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	31
4.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	31
4.2 POUŽITÁ METODA, CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	31
4.3 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŘEŠENÍ.....	32
4.4 ZHODNOCENÍ VÝZKUMU	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
SEZNAM TABULEK	50
SEZNAM PŘÍLOH	51

ÚVOD

Cílem mojí bakalářské práce je popsat socializaci dítěte, význam rodiny a školy v tomto procesu.

Když se jedinec narodí, neví nic o světě kolem sebe. Dožaduje se uspokojení svých biologických potřeb, ale také potřeb emocionálních. Miminku stačí, aby bylo v teple, nakrmené přebalené a je spokojené. Ale rodičům, později pedagogům a ostatním vychovatelům začíná těžké, ač krásné období, kdy malému človíčku pomáhají vyvinout se v osobnost, které předají svoje hodnoty, kulturní tradice, vzorce chování, naučí ji pohybovat se ve společnosti. Vychovat jedince, který si bude vážit sám sebe, ale i druhých, bude je respektovat a v případě potřeby nezištně pomůže. Je nutné, aby jedinec znal svoji společenskou roli, uměl číst role ostatních a věděl, jaké chování má předpokládat v konkrétních situacích a jaké chování je od něj očekáváno.

Prvotní seznámení se světem probíhá skrze matku, či osobu blízkou. Pokud dítěti v tomto období chybí, může dojít k jeho deprivaci a problémům při jeho socializaci. Primárně tento proces probíhá v rodině, v kruhu nejbližších, kdy se dítě identifikací a nápodobou učí, jak se má chovat, co je od něj očekáváno, jaké reakce se dostaví po jeho projevu chování. Pozoruje vztahy mezi členy rodiny, interakci rodiny s okolím. Pro dítě je optimální, aby byla rodina úplná, funkční a v rodičích získával pozitivní vzory. Skrze nejbližší se učí kulturním tradicím, morálním hodnotám, úctě ke stáří a autoritám, pravidlům slušnosti, které jsou společností, jíž je členem vyžadovány, jinak bude touto společností vyčleněn. Měl by být vychováván pro současný multikulturní život, který přináší globalizace.

Rodina dítěti ukazuje způsoby trávení volného času, měla by mu předat základy zdravého životního stylu. Skrze společné aktivity dítě seznámit se sportovními činnostmi, učit jej ohledům k životnímu prostředí, ukázat kladný vztah k práci, motivovat jej a naučit ho pomáhat při chodu domácnosti v rámci jeho možností. Učit potomka zodpovědnosti, pracovitosti a svědomitosti. Samostatně si plnit své povinnosti. Měla by rozvíjet jeho sebehodnocení, sebeúctu sebejistotu a zdravé sebevědomí. Naučit ho sebereflexi.

Tento základ primární socializace je pro dítě velmi důležitý. Při vstupu dítěte do školy, ve chvíli, kdy institucionální školní výchova přebírá svoji úlohu v sekundární socializaci dítěte, je třeba navázat na základní principy předané rodinou. Škola, cílenou výchovou a vzděláváním, pokračuje v práci, kterou započala rodina. Dítě se zde setkává s vrstevníky,

učiteli, vychovateli, povinnostmi a řádem. Má pravidelný denní program, musí postupně samostatně zvládat učební nároky na něj kladené, najít si své místo mezi spolužáky, kamarády, naučit se přijímat autority, plnit úkoly.

Škola má dítě rozvinout po stránce intelektuální, poskytnout mu nové informace, naučit žáka orientovat se v těchto informacích a umět je využívat. Pomáhá mu vzdělávat se, rozvíjet svoji osobnost, aby samo cítilo potřebu seberozvoje a zvnitřnilo se s tímto požadavkem. Při školním vzdělávání je nezbytná kooperace rodiny, která by měla být v interakci se školou, pomáhat ve společném edukačním působení na dítě. Nelze předat jako povinnost škole výchovu dítěte, kterou rodina nezvládla. Prvotní formování jedince musí zvládnout rodiče a ve spolupráci se školou dosáhnout úspěšné socializace dítěte do dospělosti, kdy již jedinec přebírá odpovědnost za svůj další rozvoj.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak žáci šestých a sedmých tříd tráví svůj čas, jak jejich rodina funguje, reagují-li rodiče na současné požadavky výchovy k ochraně životního prostředí a zdravému životnímu stylu

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIALIZACE

Velmi zjednodušeně můžeme říci, že procesem socializace rozumíme začleňování jedince do společnosti

1.1 Vymezení pojmu

Jednoznačné vymezení pojmu socializace není možné. Názory autorů na přiblížení pojmu jsou různé, dané různými pohledy na problematiku, např. sociologickým nebo pedagogickým. Můžeme ale říci, že procesem socializace rozumíme postupnou přeměnu jedince, rodícího se jako jednota biologického, v bytost společenskou, kulturní. Jde o začleňování do života společnosti, přijímání její kultury a hodnot. Přejímání modelů chování, zvládnutí sociálních rolí, očekávaných vzhledem k věku, společenskému statusu a celková schopnost různých forem učení, především sociálního učení. Jedná se o dynamický proces, který jedince ovlivňuje po celý život a formuje jeho osobnost. Probíhá nahodile, živelně, má etapovitou povahu. Těžištěm socializace se stává výchova. Z objektu našeho působení se snažíme vychovat subjekt, který se zvnitřní s hodnotami, normami, zásadami, způsoby chování, které jsou očekávané, považované za správné, náležité ve společnosti, jejíž je členem. Dochází k interiorizaci, kdy i o samotě se bude jedinec chovat tak, jako by byl stále pod dohledem ostatních členů společnosti. Proces socializace ovlivňuje všechny stránky duševní činnosti jedince jak v oblasti kognitivní (poznávání), konativní (volní), tak i emotivní (citů).

Z pohledu psychologa Řezáče zahrnuje proces socializace¹ čtyři relativně samostatné děje. Ve shodě s některými autory je rozlišuje a pojmenovává následovně: personalizace, kultura, profesionalizace a socializace (v užším slova smyslu). Stručně řečeno:

„Člověk se v průběhu humanizačního procesu stává osobností (personalizace), přijímá a rozvíjí kulturu společnosti (kultura), získává svoji socioprofesionální kompetenci nebo-li připravenost zaujmout profesní roli (profesionalizace), zaujímá postavení ve struktuře společenských úloh, tj. osvojuje si sociální role (socializace v užším významu).“²

¹ Řezáč používá pro socializaci jedince výraz humanizace člověka. Vzhledem k tomu, že v naší odborné literatuře se vžil užívání pojmu socializace, respektuje tuto skutečnost a pro jednotu všech čtyř složek, bude na místo pojmu humanizace používat pojem socializace (v širším pojetí).

² Řezáč, J. Sociální psychologie, Paido, 1998, ISBN 80-85931-48-6, str. 48

Tabulka č. 1 Humanizace člověka

Humanizace člověka (socializace v širším pojetí)			
Personalizace	Kulturace	Profesionalizace	Socializace
utváření osobnosti	osvojování kultury society	rozpoznávání společensko-ekonomické dělby úloh ve společnosti	utváření „MY“
vrůstání do mezilidských vztahů	utváření stylu života	osvojování a zaujetí profesní role	přijetí občanské role
utváření „Já“	utváření etických a estetických kritérií		
strukturace a integrace psychiky			

Z pohledu sociologa Kellera je proces socializace univerzálním kulturním prostředkem k zajištění kontroly chování a myšlení členů, utváří způsob jednání a formuje tendence k reagování v různých situacích. Proto bývá tento proces nazýván druhým sociokulturním narozením. Pro společnost úspěšná socializace představuje

- schopnost individua vstupovat do interakcí s druhými členy skupiny,
- schopnost předat své základní normy a hodnoty následující generaci.

Socializace ale má i své problematické důsledky.

„Přenášejí se jí nejen kulturní hodnoty, ale též existující sociální nerovnost.“

„Lze se velmi úspěšně socializovat do skupiny, jejíž hodnoty a normy jsou v rozporu s celospolečenskými normami a hodnotami.“³

1.2 Činitelé procesu socializace

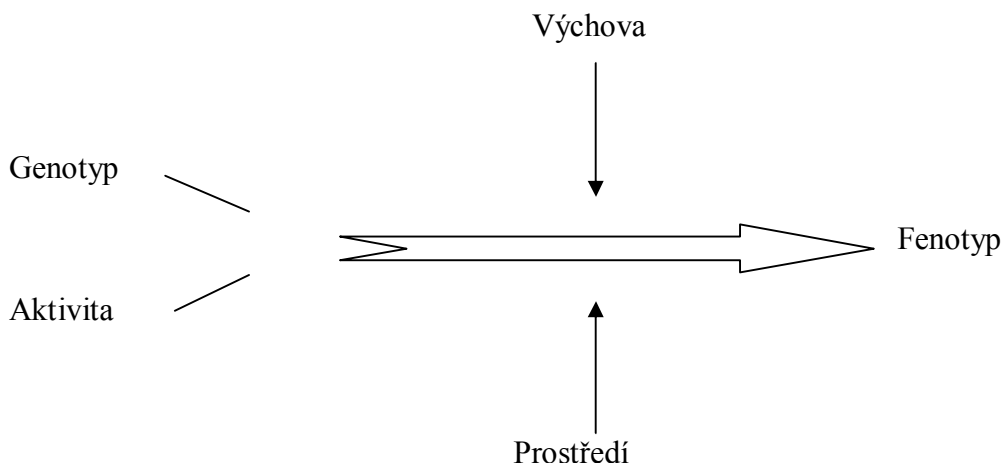
Na socializaci se podílejí různí činitelé. Říkáme jim socializační činitelé. Mohou jimi být vlivy záměrné přímé i nepřímé, ale stejně i nezáměrné vlivy.

Činitele procesu socializace dle Krause ukazuje následující schéma. Jde o genotyp (soubor vlastností získaných v okamžiku početí), do jisté míry přirozená aktivita, zde se jedná o vlivy vnitřní a dále veškeré vlivy prostředí a samozřejmě výchovy, což jsou vlivy vnější.

³ Keller, J. Úvod do sociologie, Praha, Slon, 1997, str. 39

Jejich vyústěním je fenotyp (soubor znaků, jimiž se jedinec projevuje v daném stadiu svého vývoje).⁴

Schéma č. 1 Socializační činitelé

1.3 Působení vnitřních a vnějších vlivů na socializaci

Historicky se řešily dva protichůdné názory o podílu vlivu vnějších podmínek (prostředí, výchova) a vnitřních podmínek (vrozeného). Např. Lock předpokládá, že se rodíme jako nepopsaný list papíru a teprve výchovou a nezáměrným i cíleným působením na jedince z vnějšku prostřednictvím smyslů jej formujeme. Nadhodnocuje vliv prostředí a učení, podceňuje vliv vrozených dispozic (směry např. behaviorismus, nebehaviorismus). Druhá linie tvrdí, že naopak vše je nám dáno při narození, máme vrozené, určené předem a výchova, působení na jedince již nemůže mnoho změnit. Vliv prostředí byl nedoceněn (např. psychoanalýzy, fenomenologie).

Potřebu společnosti a osob blízkých při utváření osobnosti dokazují případy dětí, které vyrůstaly mimo lidskou společnost. Již nikdy nedošlo k jejich úplnému sociálnímu začlenění do lidské společnosti. Postupným vývojem vědy se dospělo k závěru, že nás ovlivňují jak vrozené predispozice, tedy vnitřní vlivy, tak i vlivy vnější a nesporně i vlastní aktivita člověka.

⁴ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky, Portál, Praha, 2008, str. 64

1.4 Prostředí

1.4.1 Charakteristika a typologie prostředí

Výraz prostředí se objevuje nejen ve společenských vědách, ale i přírodních, je více možností jak jej definovat. Přikláním se k nejvýstižnější definici Krause:

„Vždy jde o předměty, jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí, tedy o určitý prostor, o objektivní realitu.“⁵

Z definice vyplývá, že se nejedná jen o prostor, vytvářející podmínky pro život, ale vedle materiálních předmětů, zahrnuje i systém duchovní, např. vědu, umění, morálku apod. Vlivem soustavné činnosti lidí se tyto části životního prostředí mění. Z uvedeného vyplývá, že člověk nemůže žít mimo prostředí. Prostředí ho může formovat, podpořit nebo být překážkou, může vyvolávat určité jednání.

Typ prostředí, ve kterém se pohybujeme, může ovlivnit socializaci. Je více kritérií, jak prostředí dělit podle:

- povahy daného teritoria na městské, velkoměstské, venkovské,
- povahy realizované činnosti na obytné, pracovní, rekreační,
- velikosti prostředí na makroprostředí, mikroprostředí, lokální a regionální prostředí,
- hlediska podílu člověka na utváření prostředí na umělé a přirozené,
- charakteru, jímž je prostředí tvořeno na přírodní, kulturní a společenské,
- působení podnětů (frekvence, pestrosti a kvality) na prostředí podněťově:
 - chudé, přesycené, optimální,
 - jednostranné, mnohostranné,
 - zdravé, příp. závadné, deviační.⁶

Všechna výše uvedená prostředí se vzájemně různě prolínají a doplňují. V současné době nabývá na významu ještě globální prostředí.

⁵ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky, Portál, Praha, 2008, str. 66

⁶ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky, Praha, Portál, 2008, str. 68 -69

1.4.2 Výchova jako regulátor socializace

V širším slova smyslu můžeme říci, že výchovou označujeme záměrné formování osobnosti. Zahrnuje rozvoj jedince po stránce rozumové, tělesné, mravní, estetické a citové. Také lze říci, že výchova je záměrným, cílevědomým, systematickým, plánovitým a všestranným působením na jedince s cílem formovat jeho postoje a názory. Definice výchovy by se asi nejlépe dala vyjádřit podle toho, jak autor chápe pojetí výchovy, kterému základnímu hledisku výchovy dává přednost. Působení výchovy může být přímé nebo nepřímé.

Při působení na vychovávaného není leckdy ani tak důležité přímé působení vychovávajícího, jako spíše osobní vzor jeho chování, jednání a znalostí.

Každá výchova by měla splňovat určité obecné znaky výchovy. Mezi atributy (rasy) výchovy řadíme:

- permanentnost – požadavek celoživotního rozvíjení člověka,
- komplexnost – všestranný rozvoj psychických a fyzických kvalit jedince, příprava pro všechny oblasti života,
- univerzálnost – dotýká se každého jedince a institucí, společná pro všechny země,
- jednotnost – představa a realizace jednotné školy povinné pro všechny,
- systémovost a systematičnost – jasná struktura pedagogických disciplín, vzájemně se prolínajících a ovlivňujících,
- multifaktorovou podmíněnost výsledků výchovy – výsledek výchovy výslednicí velmi složitých procesů a jevů (v konkrétních podmínkách pracují s individuálně odlišnými jedinci).

1.4.3 Učení

Pro úspěšnou socializaci je důležitá i schopnost jedince učit se. Učíme se ve škole, ale také před nástupem školní docházky, učíme se žít s ostatními, ale i žít sami se sebou, učíme se dobru, dovednostem, osobnímu rozvoji, učíme se záměrně, ale i nezáměrně.

„Učením označujeme činnosti, kterými jedinec získává, rozšiřuje a prohlubuje své poznatky o světě, osvojuje si nové dovednosti a postupy, mění své chování i vlastnosti, rozvíjí a kultivuje“

vuje svou osobnost. Učení probíhá na základě zhodnocování a využívání průběhu i výsledku činností předcházejících-tedy na základě zkušenosti. ‘‘⁷

Můžeme říci, že se učíme celý život. Protože učení probíhá na celé řadě různých úrovní životních projevů našeho organismu, musí existovat více druhů učení. Podle Heluse konkrétně:

- učení *podmiňováním* na úrovni spojování určitých citových a fyziologických pochodů v našem organismu s určitými událostmi prostředí,
- učení *pokusem a omylem* (postupná aproximace), jde o chování zaměřené na uspokojení určitých potřeb a dosažení konkrétních cílů,
- *senzomotorické* učení, jde o vytváření komplexních pohybových dovedností,
- *verbální* učení na úrovni porozumění slovům, používání slov, vytváření tzv. jazykové kompetence,
- učení *pojmové* na úrovni vytváření a používání pojmů,
- učení *vhledem a řešením problémů*, zde se jedná o chápání souvislostí a objevování nového,
- učení *napodobou*, kdy přebíráme vzorce chování druhých lidí, abychom dosáhli podobných či shodných cílů. Pokud při přebírání napodobování hraje roli intenzivní citová vazba, jedná se o identifikaci (např. syn se identifikuje se svým otcem).

Shrnutí

Definovat pojem socializace jednoznačně nelze. Je více definic, sociologických, psychologických i pedagogických v užším i širším pojetí. Nejelementárnější vysvětlení by bylo, že se jedná o proces zespolečenštění individua. Za činitele socializace lze považovat prostředí, výchovu, genetické predispozice a vnitřní činitele individua. Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o dynamický proces a nemůžeme nikdy předurčit jeho výsledek.

⁷ Helus, Z. Psychologie, Praha, Fortuna, 2003, str. 57-58

2 RODINA, ÚLOHA A VÝZNAM

2.1 Vývoj rodiny, ohlédnutí do historie

Tak jako se v průběhu evoluce lidstva vyvíjí a mění společnost, tak dochází ke změnám v rodinných vztazích. Můžeme říci, že význam pojetí rodiny se mění.

2.1.1 Tradiční rodina

V historii se jednalo většinou o vícegenerační rodiny závislé na společném vlastnictví majetku. Rodina v tradiční společnosti, chápeme v předindustriálním období, se vyznačovala velkým počtem členů, kteří nemuseli být geneticky s rodinou spojeni. Mohli to být uředníci, čeledíni, děvečky, všichni, kdo společně žili, pracovali a jedli pod jednou střechou. V rodinách byla autoritářsky – patriarchální struktura. Každý včetně dětí, měl vyčleněno své místo, postavení a práci, kterou se účastnil na chodu rodiny.

2.1.2 Rodina v moderní společnosti

Jak se postupně vyvíjela společnost, dochází ke změnám v průmyslu a tím i v rodině. Dochází k migraci obyvatelstva za prací do měst a rodina se v té době mění na malou, většinou dvougenerační. Tvoří ji zpravidla rodiče spolu s nesamostatnými dětmi. Rodina se začíná oddělovat od povolání, dětem se naskytá možnost studia a tím i dalšího rozvoje a zvýšení prestiže. Dochází k privatizaci a intimizaci rodinného života, společnost se stává více pluralitní. Objevuje se spíše demokraticko-partnerská struktura rodiny.

2.2 Více pohledů na rodinu

Rodina bývá definována jako malá primární neformální skupina, jejíž vliv na socializaci dítěte je nepostradatelný a těžko nahraditelný. Probíhají zde silné citové vazby a podílí se na vytváření jedinečné osobnosti dítěte. Právě zde dítě poprvé přichází do kontaktu s okolním prostředím, učí se vnímat chování ke své osobě, mezi rodinnými příslušníky, ale i interakci rodiny s vnějším prostředím. Působení rodiny je nejvýznamnějším socializačním činitelem. Z generace na generaci předává kulturní, morální i ekonomické hodnoty. Během evoluce a vzhledem k probíhajícím změnám ve společnosti se vyvíjí i rodina. V současné době se mění tradiční pojetí rodiny, jak jsme ho znali. Především kritérium spojení rodičů institucionálně zákonným svazkem již není vždy naplněno, a přesto tyto soužití mohou fungovat jako rodina.

2.2.1 Pohled sociologický

Sociologický slovník definuje rodinu takto:

„Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho co je rodina jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi rodiny je reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku rodina postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi rodiny, patrné např. na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory.“⁸

Rodinu tvořenou pouze rodiči a dětmi nazýváme atomární (nukleární), můžeme ji říkat i párová, manželská (Durkheim). Zahrnuje-li rodina i příbuzenstvo ze strany (obou) rodičů a všichni žijí ve společné domácnosti, jedná se o rodinu rozšířenou. Pokud je rodina redukována rozvodem nebo smrtí jednoho či obou rodičů, či se jedná o rodinu svobodné matky, bývá nazývána neúplná. Nevlastní zase nazýváme rodinu, kdy v ní jeden z partnerů má děti z předchozího vztahu a tyto s ním žijí v domácnosti s jeho novým partnerem. Pro socializaci dítěte je důležitá rodina orientační (primární), ve které jedinec vyrůstá a získává dovednosti k založení vlastní prokreační (sekundární) rodiny.⁹

2.2.2 Funkce rodiny

Rodina jako jedna ze sociálních skupin plní určité funkce vůči svým členům a jiné ve vztahu ke společnosti. V literatuře se obvykle vymezují tyto funkce rodiny:

- biologicko-reprodukční – zajištění pokračování rodu,
- sociálně-ekonomickou – zajištění hmotného dostatku a vytváření statusu,
- ochrannou – zajištění pocitu bezpečí, péče,
- socializačně-výchovnou – příprava dětí a mladistvých pro život,
- emocionální – vytvoření citového zázemí.

⁸ Jandourek, J. Sociologický slovník, Praha, Portál, 2007 str. 206

⁹ Jandourek, J. Sociologický slovník, Praha, Portál, 2007, str. 207

V průběhu vývoje rodiny v závislosti na okolním dění se předpokládá, že dochází ke změnám v plnění funkcí rodiny. Kraus upozorňuje na tyto určité proměny:

- *Biologicko-reprodukční* funkce zajišťuje prostřednictvím dětí pokračování vývoje kultury a společnosti. V posledních letech se stává trendem mít menší počet dětí, hodně rodin je pouze s jedním dítětem, ale nebývá výjimkou ani bezdětné partnerství, kdy muž a žena preferují profesní růst a vlastní seberealizaci. Dítě se pak jeví jako překážka. Mnoho rodin s nízkými příjmy zvažuje počet dětí i z ekonomického hlediska.
- *Sociálně-ekonomická funkce* rodiny spočívá v jejím zapojení se do výrobní i nevýrobní sféry, porucha se může projevit v neschopnosti hmotně zabezpečit své členy, ať už z důvodu nezaměstnanosti či nízkých příjmů.
- Funkce *ochranná* (zaopatřovací, pečovatelská), kterou před rokem 1989 částečně přebíral stát, se v poslední době více přenáší na členy rodiny. Zvyšuje se například finanční spoluúčast na léčení, propouští se dříve do domácího léčení z nemocnic.
- U *socializačně-výchovné* funkce není ústřední úlohou socializačního procesu v rodině jen příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života, ale také je třeba zdůraznit i působení mladší generace na starší (např. v zacházení s moderními komunikačními prostředky). Odpovědnost za výchovu někdy přesouvá rodina na školu a očekává, že profesionální přístup učitelů napraví i chyby, jichž se ve svých výchovných přístupech dopustili.
- U *emocionální* funkce rodiny sledujeme transformaci úrovně a kvality ve vytváření tak potřebného citového zázemí, pocitů lásky, bezpečí a jistoty. Přibývá rodin, které tuto funkci plní jen s velkými obtížemi, ať už z důvodů rozvodů, zaneprázdněnosti atd., narůstá počet dětí citově deprivovaných nebo týraných.
- Dále by rodina měla pamatovat na *relaxaci, rekreaci, zábavu*. Tyto aktivity mají pro děti největší význam, způsob trávení volného času hodně vypovídá, jak rodina plní svoji funkci.¹⁰

¹⁰ Kraus, B. Základy sociální pedagogiky, Praha, Portál, 2008, str. 81 -83

2.2.3 Poruchy funkce rodiny

U některých rodin se mohou projevit poruchy funkcí. Poruchou můžeme nazývat, pokud rodina nezvládá plnit svoje funkce a požadavky kladené na ni společenskými a právními normami a také pokud ve své funkci selhává jeden či více členů rodiny. J. Dunovský se pokusil o zpracování takového způsobu hodnocení sociálního stavu rodiny, jenž by zachycoval nejen její funkčnost ve vztahu k dítěti, ale respektoval i požadavky komplexního přístupu. Pro tento účel se mu podařilo vypracovat jednoduchou techniku hodnocení poruchy rodiny jako celku. Metoda se opírá o stanovení hodnocení rodiny podle osmi kritérií, jimiž jsou: složení rodiny, stabilita rodiny, sociálně-ekonomická situace rodiny, osobnost rodičů, přítomnost sourozenců a jejich profil, osobnost vyšetřovaného dítěte, zájem o dítě a péče o dítě. Stanovil bodovou škálu a na základě tzv. trestných bodů rozdělil pásma funkčnosti rodiny:

- Pásmo 0-4 bodů (dle navrženého nástroje) představuje *funkční* rodinu, kdy je zajištěn prospěch dítěte a jeho dobrý výkon.
- Pásmo 5-9 bodů zahrnuje rodiny *problémové*, kdy poruchy některých funkcí vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm. Rodina je schopna řešit a kompenzovat problémy vlastními silami.
- Pásmo 10-14 bodů představuje *dysfunkční* rodinu, kde se vyskytují poruchy některých nebo všech funkcí, bezprostředně ohrožujících a poškozujících rodinu jako celek, zvláště vývoj a prospěch dítěte. Rodina vyžaduje soustavnou péči
- Pásmo 15-245 bodů zahrnuje rodinu *afunkční*, přestávající plnit vůči dítěti svůj základní účel, může škodit a ohrožovat dítě v samotné existenci. Sanace rodiny je bezpředmětná, dítě je nutné vzít z této rodiny a zajistit mu jinou péči.
- Nutné vzít z této rodiny dítě a zajistit mu jinou péči. ¹¹

2.2.4 Patologické chování v rodině

Na funkčnost rodiny může mít vliv patologické chování, které může vykazovat některý z členů. V současnosti se můžeme v rodině potýkat s problémy domácího násilí, drogové závislosti, ale stejně nežádoucí chování vzniká z nelátkových návykových chorob a novo-

¹¹ Dunovský, J. Dítě a poruchy rodiny, Avicenum Praha, 1986, str. 25-28

dobých závislostí. S rozmachem počítačové techniky může škodit nezdravá potřeba trávit čas na počítači např. chatováním, nepřiměřeným trávením času na sociálních sítích, internetu, nadměrným hraním her. Relativně vysokou tolerancí a díky nepříliš omezenému přístupu k hazardním hrám rodinu ohrožuje patologické hráčství - gamblerství. Jedná se o problém, který může nejen citově a vztahově rozvrátit rodinu, ale ekonomicky.

Stejně nebezpečný je i současný trend ve společnosti zaměřený na kult štíhlosti, zdravého životního stylu, který může vést ve své extrémnosti až ke vzniku nelátkové závislosti. Patří sem např. ortorexie nervosa, bigorexie, dietování, anorexie, akvaholismus aj. Může jít o vyhraněný přístup rodičů k jídlu, sportu, kdy dítě převeze tyto vzorce chování ve své radikálnosti.

2.2.5 Současné zaměření výchovy

Důležitým aspektem nejen rodinné výchově je zaměřit se ve svém socializačním působení na prevenci a požadavky současné společnosti. Je potřeba se orientovat na výchovu multikulturní, mediální, environmentální a neopomenout výchovu k finanční gramotnosti. Je třeba, aby jedinec byl tolerantní ke svému okolí a nediskriminoval odlišnost. Uměl hledat informace, ale hlavně k nim přistupoval objektivně. Udělal si svůj vlastní názor na základě vědomostí a zkušeností, nepřejímal slepě informační zdroje, které jsou mu předkládány. Měl by si uvědomovat dopady svého jednání na přírodu. Velkým problémem současnosti je i finanční negramotnost, kdy si lidé neumí plánovat svoje finance, neumí si spočítat, kolik zaplatí navíc z půjčených úvěrů a neúměrně se zadlužují. V těchto zaměřeních výchovy by měla být součinnost se školní edukací.

2.3 Význam socializace v rodině

Z výše uvedených kapitol vyplývá, že rodina je nejdůležitější pro socializaci dítěte, především v předškolním věku. Její význam je ojedinělý, prakticky nezastupitelný. V tomto období se u dítěte rozvíjí základní vlastnosti a rysy osobnosti, postoje a vzorce jednání, které pak jedinec používá po celý život. Získává první sociální zkušenosti, ze kterých po celý život vychází, bez ohledu na to, zda byli pozitivní nebo negativní. Dítě zde nachází prvotní uspokojení svých potřeb. Jde o potřeby:

- být druhými přijímán bez výhrad, takový jaký jsem,
- být milován a moci milovat, projevy něhy, obdivu a úcty,

- vcit'ovat se do druhého a vědět, že i on se vcit'uje do mne, vzájemné ztotožnění bez úzkosti,
- jistota nezpochybnitelné vzájemnosti, spjatost společným domovem.¹²

Na průběh zespolečnění má vliv do jaké rodiny se dítě narodí, jak ho přijímají, jakou zde má dítě pozici, jestli má sourozence. Tak jako každá rodina je jiná, dítě je jiné, tak i každá socializace má individuální specifický průběh.

2.4 Fáze socializace s ohledem na věk dítěte

V každé fázi vývoje dítěte je potřeba na něj působit přiměřeně jeho schopnostem. Citlivé a motivační vedení je krokem k úspěšnému zvládnutí socializace.

2.4.1 Kojenecký věk

Ihned po narození dítě vstupuje do svého prvního a nejdůležitějšího mezilidského vztahu. Je to jeho vztah s matkou. Mezi matkou a dítětem bude vznikat první pevná emoční vazba, postupně rozšiřována na otce a ještě později na sourozence. Dítě špatně snáší odloučení od osob blízkých, zejména od matky. Pokud k odloučení dojde, může se u dítěte vyvinout tzv. separační úzkost. Dítě musí získat nejprve základní důvěru v nejbližší osoby, aby se odvážilo rozšířit okruh známých a přijímaných osob i prostředí.¹³

Především prostřednictvím matky se bude dítě seznamovat s okolním světem a bude se učit ho vnímat. Tak jak mu svět prezentuje matka, tak se mu bude jevit. Matčina stálá a účinná mateřská péče a předvídatelnost chování vytváří u dítěte pocit bezpečí. Pokud se dítěti v tomto období nedostává základní důvěry, může chápat okolní svět jako nepředvídatelný, nekonzistentní, tudíž možný zdroj ohrožení.

2.4.2 Batolecí věk

V tomto věku se již začínají projevovat první socializační zkušenosti. Primární socializace stále probíhá v rodině. To jak rodiče dítě citově přijímali a ukázali mu jeho hodnotu, se nyní projevuje na úrovni jeho primární sebedůvěry. Dítě se učí rozlišovat různé lidi a situace, vyžadující odlišné chování, tzn. učí se pochopit sociální role (např. role vnuka, sourozence) a normy, které dávají orientaci i chování dítěte řád a jsou jedním

¹² Helus, Z. Psychologie, Fortuna, Praha, 2003, str. 98

¹³ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť, Slon, Praha, 2003, str. 68

z předpokladů adekvátní socializaci. Vytváří si jednoduché, sociálně podmíněné způsoby poznávání a výkladu nejbližšího světa, postoje k realitě na základě pozorování reakcí druhých. Tak se mu dostává informací o vhodnosti či nevhodnosti jeho chování, např. pochvalou či pokáráním ze strany rodičů.¹⁴

Důležitý pro dítě je posun v oblasti řeči a komunikace. Dítě si uvědomuje, že pomocí slov může být v interakci se svým okolím. Začíná chápat symbolický význam slov a dochází k explozivnímu nárůstu slovní zásoby, osvojení řeči je důležitým krokem při úspěšné socializaci dítěte. Batolecí věk je důležitý i pro osvojení si základů prosociálního chování.

2.4.3 Předškolní věk

Zajímavé pro toto vývojové období je, že není ovlivněno ani tak věkem dítěte, ale nástupem dítěte do školky. Je to období, kdy se dítě dostává do styku s větším množstvím lidí mimo rodinu a z toho vyplývají nové sociální role. Jsou to role podřízené, určující vztah k dospělým a role souřadné, vymezující vztahy k vrstevníkům. Začíná chápat obecnost určitých rolí. Ve vztahu k různým lidem se rozvíjí dovednosti sociální interakce, především verbální komunikace. Je schopno běžně a na dostatečné úrovni užívat v kontaktu s lidmi řeč a v souvislosti s tím se rozvíjí systém sociálních norem, neboť se dítěti verbálně lépe vysvětlí jejich základní principy a vztahy ke společenskému hodnocení. Děti začínají přejímat hodnotový systém dospělých a obecně uznávané normy se začínají stávat jejich součástí hodnotového systému, postupně se vytváří vnitřní kontrolní systém, tzv. svědomí.¹⁵

Pokud dítě na konci předškolního období dosáhne dostatečné zralosti po stránce fyzické, psychické i sociální, může nastoupit povinnou školní docházku, která znamená další vývojový zlom v jeho životě.

Shrnutí

Prvotní působení rodiny při začleňování dítěte do společnosti je nesmírně důležitý a náročný úkol. Je třeba si uvědomit, že současné potřeby společnosti na socializaci dítěte jsou odlišné od minulosti, dochází k rychlému rozvoji. Na rodiče jsou kladeny stále větší nároky v působení na potomky. Většina rodin dokáže vytvořit vhodné harmonické prostředí,

¹⁴ Vágnerová, M. Základy psychologie, Praha, Karolinum, 2004, str. 278-279

¹⁵ Vágnerová, M. Základy psychologie, Praha, Karolinum, 2004, str. 279

naučí dítě důvěře v blízké i sama sebe, orientaci v interakci s okolím, ukáže mu vhodné modely chování a hodnotový systém. V současné době ale nastávají situace, kdy musí odevzdat vzorce chování, které sami neměli od koho převzít. V situacích, které jsou pro ně samotné nové. Zůstává otázkou, zdali tyto modely chování jsou správné a budou dětem ku prospěchu. Rodiče jsou na různé intelektuální úrovni, většinou nejsou odborně vzděláni k výchovnému působení na dítě, jejich výchova je částečně intuitivní. Je otázkou, zdali mohou zvládnout úspěšně svoji roli ve všech požadavcích postmoderní společnosti. Jedná se např. o výchovu k funkční gramotnosti, mediální výchovu, výchovu demokratického občana.

3 ŠKOLA A JEJÍ PODÍL NA SOCIALIZACI

Ve věku většinou šesti let, při nedostatečné školní zralosti ve věku sedmi let, nastává pro dítě velká životní změna nástupem povinné školní docházky. Nastává další důležitá část jeho socializace. Škola přejímá svůj díl odpovědnost za další rozvoj dítěte po stránce přístupu ke vzdělání a učí ho zaujímat postoje k novým sociálním okolnostem, se kterými se setkává.

Děti nastupující školní docházku pochází z různých sociálních prostředí a jsou patrně i rozdíly v rozvoji jazykové kompetence. Na osobnosti pedagoga hodně závisí počáteční školní úspěch žáčka. Učitel je osoba, která pomáhá dítěti s adaptací na školní prostředí, nezprostředkovává pouze přístup k informacím, ale celou svou osobností je pro žáka vzorem a formuje jeho charakter. Prvňáček se musí vypořádat s pocitem zodpovědnosti a samostatnosti při plnění školních úkolů, naučit se akceptovat autority představované jak vyučujícími pedagogy, tak vychovateli. Musí najít a zaujmout své místo v kolektivu třídy, většinou si najít nové kamarády a začlenit se.

V případě problémů ve škole je však nutná spolupráce s rodiči, škola nemůže suplovat primární výchovu v rodině, kterou dítě mělo zvládnout před nástupem školní docházky. Dítě musí mít základy, které pomáhají rozvíjet Rámcové vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání, jde o získání kompetencí, na kterých bude škola dále rozvíjet jeho schopnosti, dovednosti a vlohy.

3.1 Systém školství

V našem státě funguje klasický evropský model školství na základě zkušenosti a tradice. Vedle školy státní, jejímž zřizovatelem jsou některé orgány státní správy, mohou žáci navštěvovat školy nestátní zřízené církví nebo soukromým zřizovatelem. V tomto textu budu školy fungující mimo sektor veřejných škol, avšak provozované souběžně s nimi, nazývat jako alternativní školy. Chápu tak vzdělávací zařízení, které používají nestandardní didaktické koncepce, přístupy, jsou odlišné od státních škol svou pedagogickou specifičností.

Bez ohledu na typ výchovného zařízení, každé plní určité funkce. Základní funkcí je socializační. Dítě se zde dále rozvíjí při vytváření obrazu o sobě, osvojuje si pravidla vystupování ve formálních a neformálních skupinách. Další funkcí je integrační, škola ve třídě

spojuje rozdílné žáky pocházející z různých sociálních vrstev, mající různé rodinné zázemí. Děti si vytváří názory na jiné lidi. Na základě těchto názorů pak dochází k distanci od některých rolí. Důležité je pokračování v jazykové socializaci. Další z funkcí školy je personalizační a hlavně kvalifikační, určitě je třeba také zmínit funkce výchovná, poradenská, pečovatelská. Během školní docházky se začínají selektovat rozdíly ve výkonu a znalostech, které žáka dále ovlivňují v orientaci na profesní dráhu.¹⁶

Každá škola vytváří školní sociální klima. Můžeme říci, že se jedná o vícefaktorový jev zahrnující vztahy mezi žáky, učiteli, ale také vybavení školy, učeben, světelné a tepelné podmínky, úroveň stravování, možnosti relaxace, např. hřiště, klubovny. Mezi školní sociální klima bychom mohli zařadit i vztahy jaké má škola k rodičům, ke sponzorským a nadačním subjektům apod. Školní sociální klima však mohou negativně ovlivňovat i jevy, které můžeme zařadit do sociálních deviací. V první řadě se jedná o záškoláctví, šikanu, krádeže a v neposlední řadě i o výskyt drog. V tomto směru se většina zařízení zaměřuje na primární prevenci. Seznamuje děti s problémy, které je mohou potkat a ukazuje jim jak je řešit, poradit jim na koho se mají obrátit.

Školní zařízení může pomoci žákům i s trávením volného času. Možnosti jsou organizování vlastních zájmových kroužků, zapůjčování prostor školy volnočasovým aktivitám jiných subjektů nebo zprostředkování spolupráce s organizátory zájmových aktivit. Pokud vlastní školní zájmové kroužky vedou vyučující pedagogové, vzájemná mimoškolní aktivita se kladně projeví na vzájemných vztazích učitel a žák i během výuky.

3.1.1 Systém kurikulárních dokumentů

Systém kurikulárních dokumentů v souladu s novými principy kurikulární politiky je zformulován v Národním programu vzdělávání v ČR (tzv. Bílá kniha) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Kurikulární dokumenty jsou uváděny na úrovni státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy, uskutečňované na jednotlivých školách.¹⁷

¹⁶ Klapilová, S. Kapitoly ze sociální pedagogiky, Olomouc, VUP, 1996, str. 39

¹⁷ MŠMT, Rámcové vzdělávací programy [on line]. [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>

Většina státních základních škol vyučuje dle programu Základní škola a často se zúčastňují projektů např. Férová škola, Zdravá škola apod. Tzv. alternativní školy využívají možnosti vzdělávacích programů Obecná škola a Národní škola. Všechny školy dostávají relativní volnost při vytváření vlastního kurikula. Jsou ale dány uzlové body, kdy žáci musí dosáhnout tzv. očekávaných výstupů. Za nejdůležitější je považován výstup v 9. třídě.

3.1.2 Státní škola

Státní škola je charakteristická předepsanými vzorci výuky, zavedenou normou. Přesto některé státní školy s rozšířenou výukou některého z předmětů bychom mohli chápat jako vzdělávací zařízení alternativní. Můžeme ale říct, že pro většinu státních škol se dá používat výraz standartní, který však neznamená, že by nedocházelo k vývoji. Edukace se přizpůsobuje novým poznatkům, změnám ve společnosti.

Ve státních školách se setkávají děti z různých sociálních vrstev, přizpůsobují se zavedeným pravidlům a normám, čímž jsou vychovávány pro skutečný reálný svět.

Dá se říci, že důvodem pro vznik alternativních škol byl pocit některých rodičů a pedagogů, že dosavadní systém edukace nespĺňuje jejich očekávání a požadavky.

3.1.3 Waldorfská škola

Patří asi k nejznámějším typům alternativních škol. Základní stupeň tvoří 1. – 8. ročník, dalším pokračováním je 9. - 12. ročník. Součástí systému jsou i mateřské školky. Edukace školy waldorfského typu spočívá v podpoře a rozvoji aktivity dítěte. Samo prostředí by mělo na žáky působit uklidňujícím dojmem, výuka probíhá v blocích. Žáci mají pochopit souvislosti v probírané látce. Učitelé chystají výuku ve spolupráci s žáky, případně s rodiči, nsvazují je tradiční osnovy. Snaží se vytvořit prostředí sociálního partnerství a harmonické spolupráce. Nepoužívají učebnice, děti si vedou učební „epochové sešity“. Fázím vývoje dítěte je přizpůsoben obsah výuky.

3.1.4 Montessoriovská škola

Základem edukace je motivace dítěte, zaujmout jeho smysly, čím více jich je zapojeno, tím je intenzivnější prožitek a dítě si lehčeji informace zapamatuje. Žáci se učí v oddílech a aktivně se podílí na svém rozvoji. Učitel jim zůstává nablízku, vede je správným směrem. Pro výuku je vytvářeno speciální edukační prostředí, používají se speciální učební pomůcky pro smyslové poznání světa. Spolužáci jsou různého věku, odmítá se rozdělení

striktně podle roku narození. Atmosféra je založena na vzájemné spolupráci, harmonickém soužití. Zvláštní postavení zaujímá kosmická výchova obsahující, astronomii, dějepis, chemii, fyziku, biologii, přírodovědu a zeměpis. Jejím smyslem je mimo jiné v rámci projektového vyučování přiblížit propojenost člověka s přírodním prostředím, pomoci vytvořit v jedinci pocit odpovědnosti za důsledky uměle vytvořené kultury.¹⁸

3.1.5 Další typy některých alternativních škol

Mezi další typy alternativních škol patří škola církevní, jenská, freinetovská, daltonská. Všechny tyto vzdělávací zařízení mají společný cíl, úspěšně připravit dítě do života, vybavit ho potřebným vzděláním a rozvinout klíčové kompetence.

3.1.6 Funkce vzdělávacích zařízení a jejich komparace

Každá škola se snaží vytvořit nejvhodnější podmínky pro rozvoj osobnosti žáka, aby získal co nejlepší předpoklady pro osobní a profesní růst. V součinnosti s rodinou je důležitým socializačním činitelem. Při rozhodování rodičů, které vzdělávací zařízení je pro dítě nejvhodnější, by měly brát v potaz zaměření výchovy dítěte v rodině a také predispozice dítěte. Alternativní školy upřednostňují spolupráci s dítětem. Je ale každé dítě dostatečně zodpovědné a vyspělé, aby využilo maximum svých kapacit při tomto způsobu edukace? U nestandardních typů vzdělávacích institucí je také více kladen důraz na zapojení rodiny do edukace než ve státní škole. Tyto požadavky si je třeba uvědomit před nástupem školní docházky.

Zamysleme se, je-li nejdůležitější škola, kterou dítě navštěvuje, nebo spíše s jakými pedagogy se setkává. Celková osobnost učitele, jeho pedagogické kompetence, dovednosti, znalosti, charisma jsou nejen dle mého názoru důležitým motivačním prvkem pro žáčka.

Shrnutí

V současné době mají rodiče a jejich potomci výhodu, že si mohou vybrat od nejtělejšího věku vychovávaného vzdělávací zařízení, které bude navštěvovat. Je velký výběr státních, nestátních, standardních či alternativních školek a škol na různých stupních vzdělávání. Žáci tak mohou pokračovat v edukaci, která je blízká primárnímu výchovnému působení rodiny na dítě v jeho obrazu sebejistoty, sebeúcty, sebehodnocení a sebevědomí. Vždy je potřeba, aby se setkal odborné institucionální pedagogické vedení vychovávaného

¹⁸ Průcha, J. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání, Praha, Portál, 2004, str. 41-42

s kladnou odezvou rodiny. Instrukce školy a institut rodiny musí navzájem kooperovat. Jen tak může dojít k co neoptimálnějšímu a nejefektivnějšímu působení na jedince ve všech požadovaných oblastech.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

4.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak děti ve věku 11-14 let tráví svůj čas, jak rodina reaguje na současné požadavky výchovy k ochraně životního prostředí a ke zdravému životnímu stylu. Na základě zjištění těchto údajů jsem vytvořila několik hypotéz, které jsem chtěla dotazníkem ověřit.

H1: Děti, které nenavštěvují žádný zájmový kroužek, je méně, než děti chodících pravidelně do zájmových kroužků.

H2: Počet rodin vedoucích děti výchovou ke třídění odpadu bude větší než těch, které odpad netřídí.

4.2 Použitá metoda, charakteristika respondentů

Ke zjištění empirických údajů jsem použila kvantitativní metodu sběru dat formou dotazníku. Dotazník obsahoval 18 otázek. 14 otázek jsem volila uzavřených, ale 4 otázky mi přišly vhodnější jako otevřené, aby se mohli respondenti svobodně vyjádřit. Zjišťovala jsem jak tvrdá data (pohlaví, věk), tak i data měkká, kdy jsem chtěla zjistit postoje a hodnoty dotazovaných.

Nejdříve jsem dotazník testovala v pilotním průzkumu na vzorku pěti respondentů. Přestože jsem se snažila o volbu slov a formulaci dotazů adekvátně věku dotazovaných některé otázky bylo nutné přeformulovat, aby byli respondentům srozumitelnější. Předpokládala jsem, že by vyplnění dotazníku (z důvodu koncentrace pozornosti) nemělo přesáhnout 15 minut a z tohoto důvodu jsem musela přizpůsobit i množství otázek.

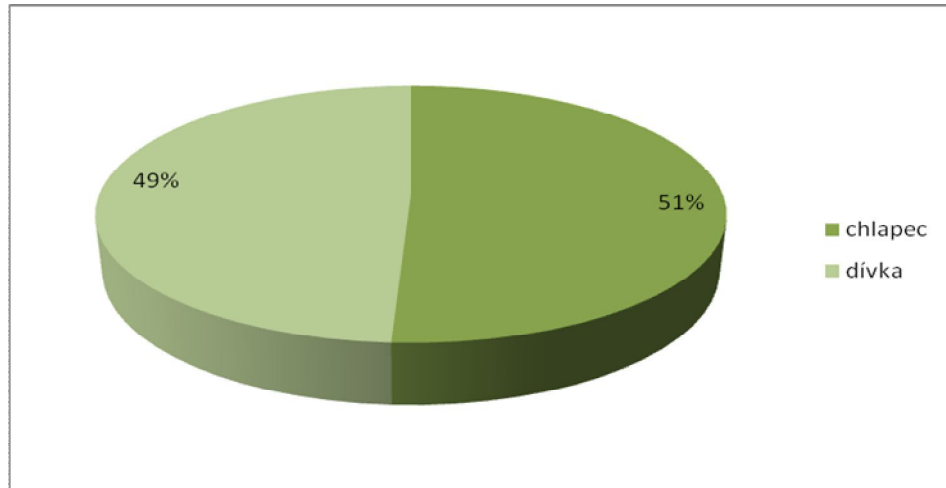
Samotný výzkum probíhal na základní škole v Brně mezi žáky šestých a sedmých tříd. Celkem vyplnilo dotazník 59 dotazovaných. Vzor celého dotazníku jsem uložila jako přílohu této práce s názvem Příloha č. 1 Dotazník.

4.3 Analýza dotazníkového řešení

Nyní vyhodnotím každou odpověď na otázku vypracovaného dotazníku a stručně zhodnotím výsledek.

Otázka č. 1

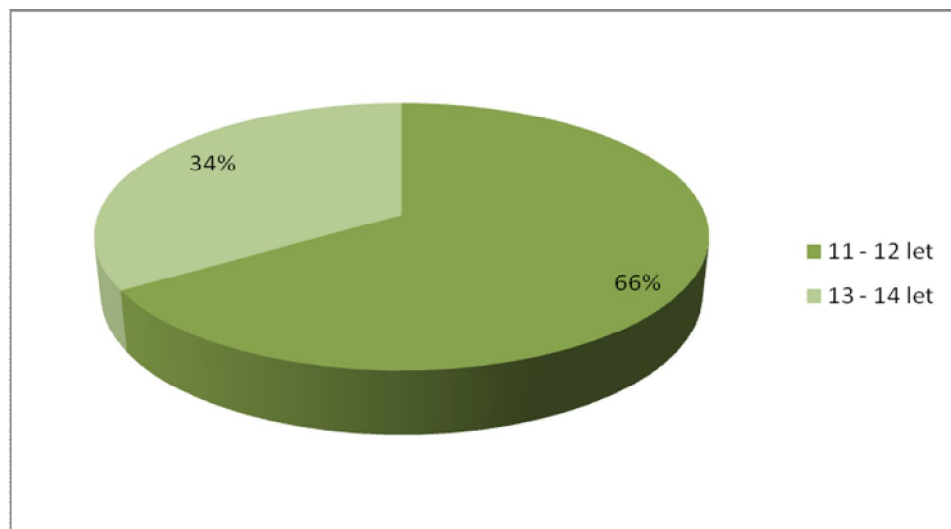
Nejdřív potřebuji vědět, kdo jsi?

Chlapci tvořili 51 % dotazovaných, dívky 49 % z celkového počtu.

Otázka č. 2

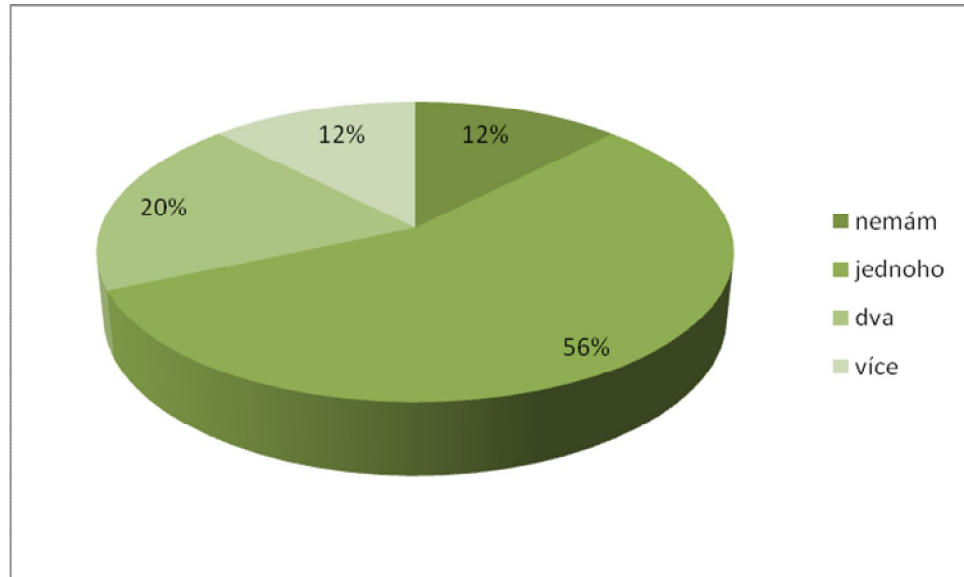
Kolik je ti roků?

Žáků ve věku 11-12 let bylo 66 % a ve věku 13-14 let 34 % z celkového vzorku dotazovaných.

Otázka č. 3

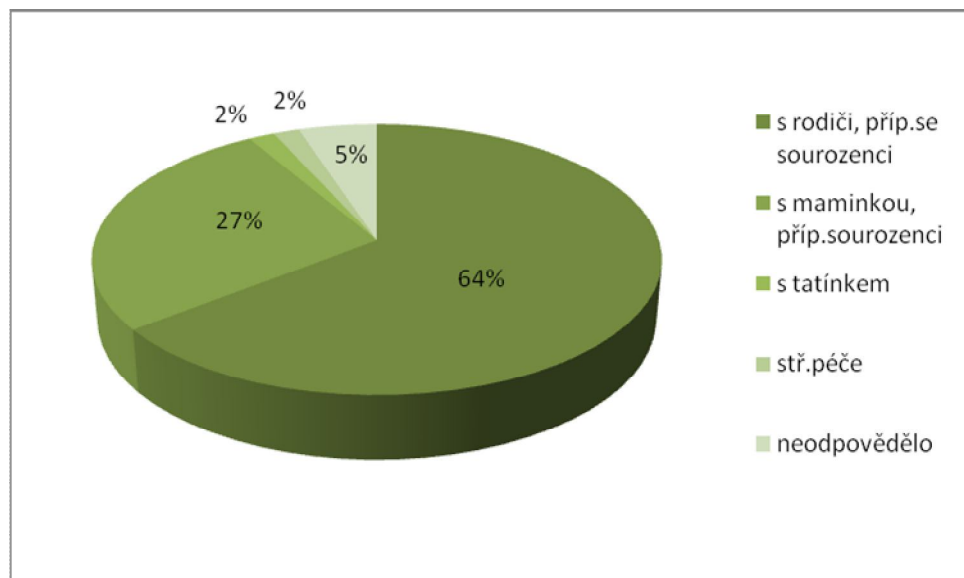
Máš sourozence?

Nejčastější počet sourozenců uváděli dotazovaní jednoho 56 %, dva sourozence má 20 % dětí, žádného sourozence nebo více sourozenců než dva shodně uvádělo 12 % respondentů.

Otázka č. 4

S kým společně bydlíš?

S rodiči, případně sourozenci bydlí 64 % dětí a s 13 % z nich bydlí i prarodiče nebo jeden z prarodičů. Na těchto odpovědích je vidět současný trend, kdy již není obvyklé

vícegenerační soužití pod jednou střechou. Více generací žije většinou v jednom domě, nebo rodina žije s babičkou či dědečkem, kteří by jinak byli sami. Díky dostatku na trhu s byty, se mladé rodiny osamostatňují ve vlastním domově, což má i své negativní stránky. Při vícegeneračním soužití se děti setkávají s péčí o prarodiče, učí se větší toleranci, vidí stáří jako přirozenou etapu života a nevědomky přebírají vzorec chování, kdy budou považovat za přirozené, že se i o své rodiče budou ve stáří starat.

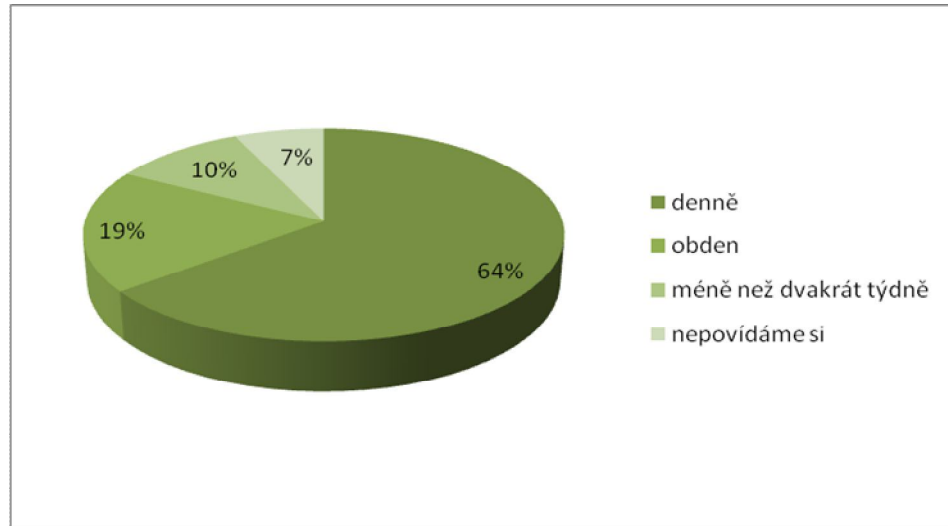
Společné soužití s maminkou, případně sourozenci uvedlo 27 % dětí, přičemž s novým partnerem maminky žije čtvrtina z těchto dotazovaných. Výsledek odpovídá situaci ve společnosti, kdy vidíme velkou rozvodovost a neschopnost partnerů kooperovat ve společném soužití. Tyto děti vidí model chování, který v budoucnu může mít vliv i na jejich partnerské vztahy. Možná někteří z nich budou mít snahu s budoucím partnerem vztah udržet, aby děti ušetřili traumat z rozvodu rodičů, který zažili oni, nebo naopak budou rozchod považovat za způsob vyřešení problémů ve vztazích. Nedostane se jim vzoru fungující rodiny. Je třeba zvážit i situaci, kdy v rodině dojde k patologickému chování. Gamblerství, drogy, alkoholismus, domácí násilí v rodině jsou určitě důvodem rozvodu, aby se chránily zájmy dítěte, jeho zdravý rozvoj. Děti, které se v rodině setkávají s patologickým chováním mohou být v budoucnosti predisponovány k podobným vzorcům jednání.

Soužití s tatínkem, dědečkem a bratrem uvedlo 2 % dotazovaných, střídavou péči taktéž 2 % respondentů. Tady mě zaujal dovětek dítěte, které napsalo : „ Různě, cestujeme z bytu do bytu.“ Po rozvodu je důležité, aby se děti stýkali s oběma rodiči, ale v případě střídavé péče by byl ideální model jednoho bytu, kde žijí děti a přichází za nimi střídavě bydlet rodiče. Bohužel tento model je v běžném životě takřka nerealizovatelný, neboť by vyžadoval tři domácnosti a s tím spojený růst nákladů na bydlení. Uvědomte si, jak by bylo nám, kdybychom se např. každých čtrnáct dní měli sbalit a jít bydlet jinam, i když s někým koho máme rádi.

Překvapilo mne, že 5 % dotazovaných nevedlo žádnou odpověď, lze se jen domnívat, jaké důvody měli.

Otázka č. 5

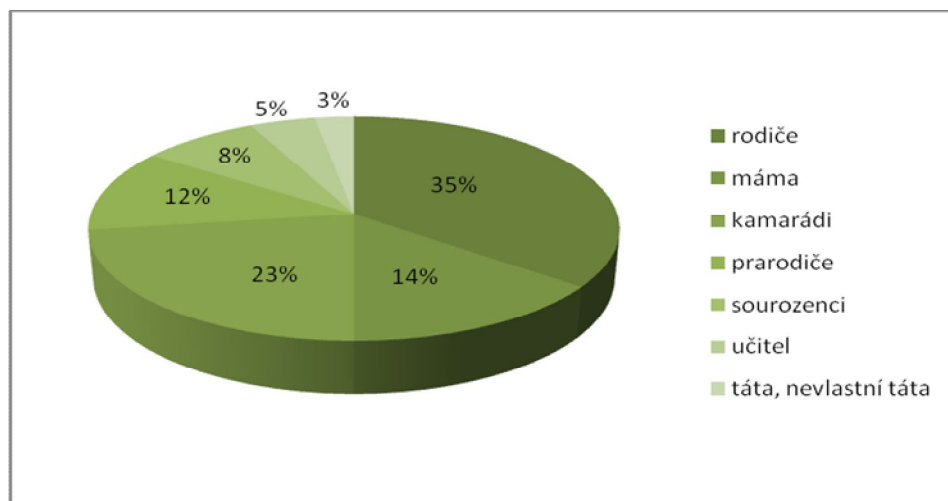
Povídáte si doma jak jsi strávil/a den?

Z výzkumu vyplynulo, že 64 % dotazovaných dětí si denně povídá jak strávili den. Obden si povídá 19 % , méně než dvakrát týdně to je 10 % a nepovídá si 7 % dotazovaných. Myslím si, že procenta dětí , které si doma nepovídají vůbec nebo méně než dvakrát týdně je velký. Komunikace v rodině je důležitá pro vzájemné fungování vzájemných vťahů, pro pocit sounáležitosti a nutná pro řešení problémů, které děti mohou pociťovat. Rodina by měla fungovat jako sociální opora a k tomu je důležitá vzájemná komunikace, která může mimo jiné zachytit, pokud by se dítě stalo například obětí šikany.

Otázka č. 6

Pokud máš nějaké trápení, na koho se obracíš?

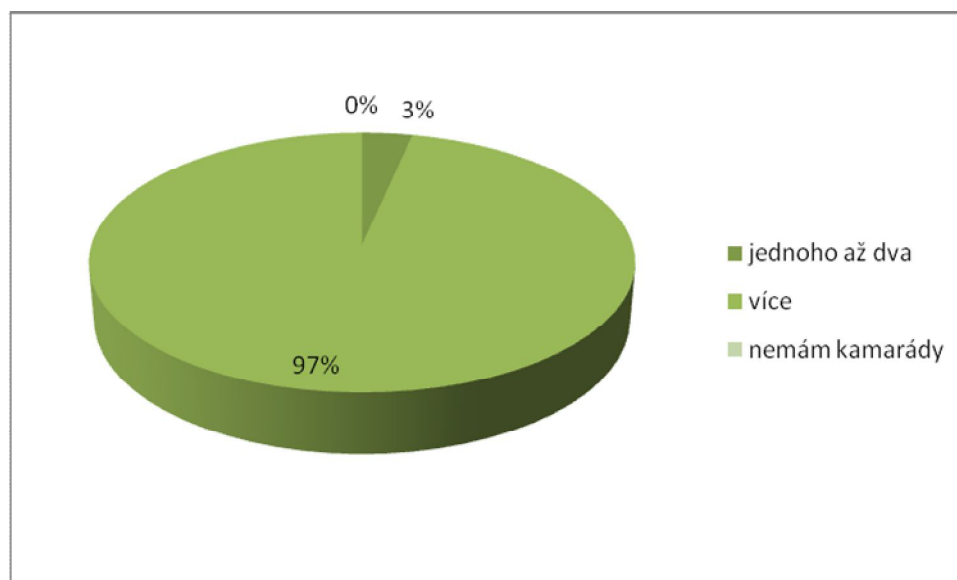

Svoje trápení řeší 35 % dětí s rodiči, 14 % jde za mámou, 23 % respondentů se svěří kamarádům a 12 % prarodičům. Sorozenci jsou důvěrníky v 8 % , učitelé v 5 % a táta, nebo nevlastní táta ve 2 %.

Nejen procenta, ale také pořadí uvedených osob nám ukáže, kdo je pro dítě důležitý jako opora v případě problémů. Ne vždy jsou na prvním místě rodiče, objevují se tam jak sourozenci, kamarádi, tak učitelé. Většinou dotazovaní uváděli více odpovědí a záleželo také na typu problému. Pro řešení některých potíží jsou než rodiče důležitější vrstevníci, ať jsou to kamarádi nebo sourozenci.

Otázka č. 7

Kolik máš kamarádů?

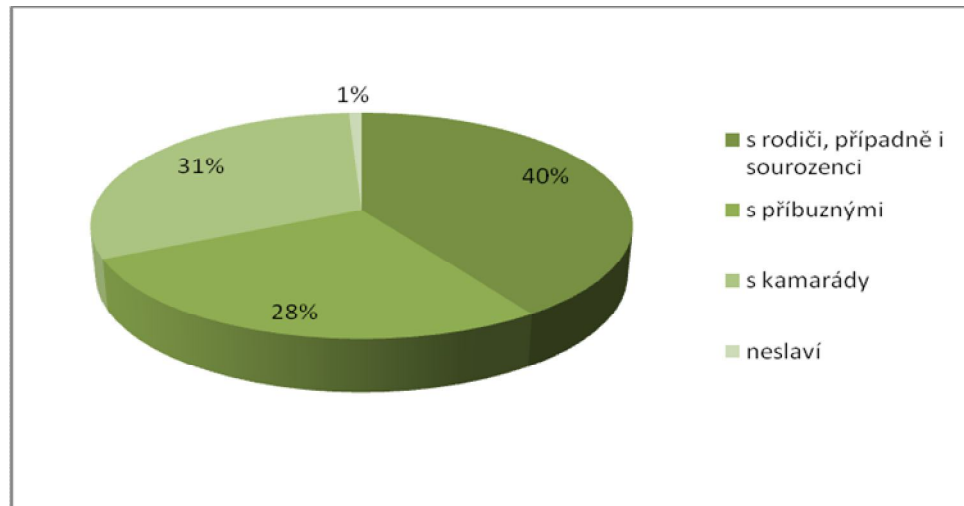

Celkem 97 % dětí uvádí, že má více než dva kamarády, 3 % uvádí 1-2 kamarády. Líbil se mi komentář jedné holčičky, která do závorky napsala, že má kamarádů více, ale neví, jestli jsou opravdoví.

Výsledek ukazuje potřebu dětí se sdružovat. Vrstevnické skupiny, které vytvářejí je učí týmovosti, spolupráci, vzájemnému respektu a toleranci. Navíc každá skupina má svou hierarchii a na každého člena jsou kladeny požadavky dle jeho statusu. Tímto se děti připravují do reálného života.

Otázka č. 8

S kým slavíš narozeniny?

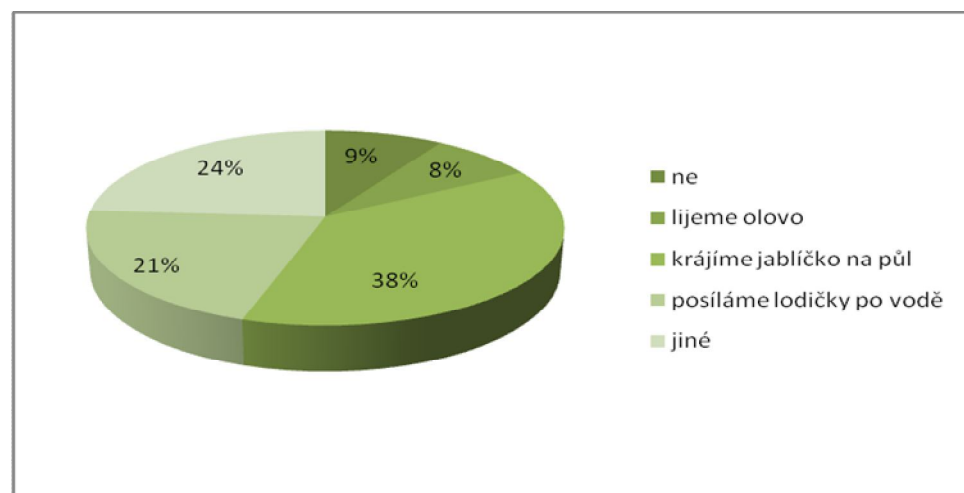
V nejužším rodinném kruhu slaví narozeniny 40 % dětí, s kamarády 31 %, ale s příbuznými jen 28 % respondentů. To potvrzuje moji domněnku, že ubývá rodinných setkání a nejsou již aktivně udržovány širší rodinné vazby. Sočasná rodina se více uzavírá do sebe. Můžeme se jen domnívat, co je příčinou.

Otázka č. 9

Slavíte doma Vánoce?

Na tuto otázku záporně odpověděla jedna dotazovaná, ostatních 58 dětí odpovědělo kladně. Po kladné odpovědi navazovala další otázka.

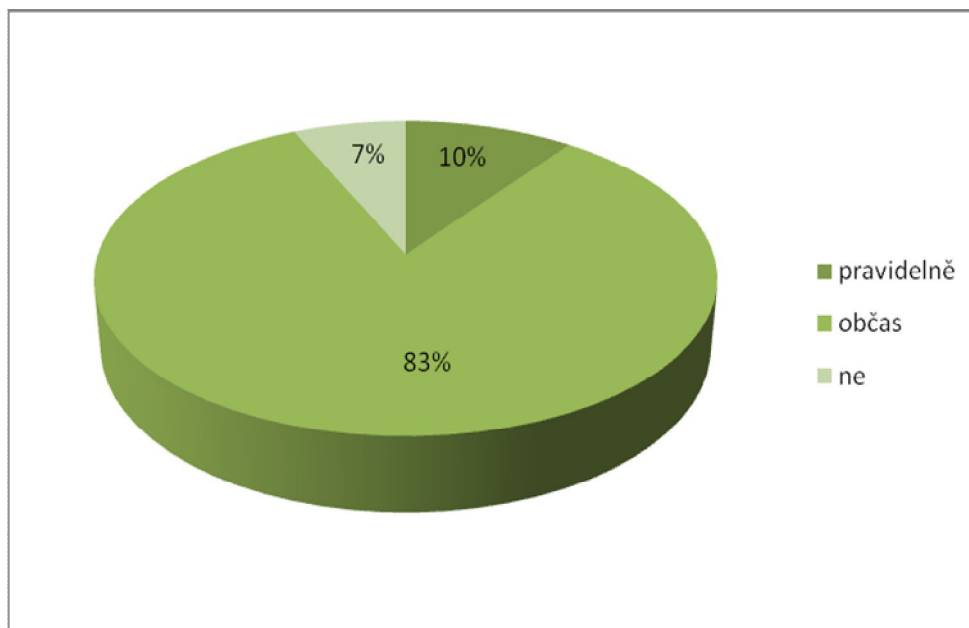
Pokud jsi odpověděl ano, zajímá mě, jaké dodržujete vánoční zvyky?

Mezi nejčastěji dodržované zvyky patří krájení jablíčka 38 %, zvyk posílání lodiček po vodě dodržuje 21 % dotazovaných, 8 % lije doma olova a 9 % nedodržuje žádné zvyky. Dále děti uváděli, že doma pečou cukroví, zdobí stromeček, zpívají koledy, jí kapra a jeden dotazovaný uvedl, že chodí do kostela. Zajímalo by mne, jestli návštěvu kostela v čase vánočním dodržuje více rodin a děti si nevzpoměli, nebo opravdu nechodí do kostela. Osobně tuto tradici s dětmi dodržuji, chodíme se dívat na betlémy a považuji za důležité, aby děti věděli, proč vlastně slavíme Vánoce a jaký mají význam nejen pro věřící. Vzhledem k délce dotazníku jsem se již dotazovaných neptala, jestli slaví velikonoční svátky, ale myslím si, že by bylo zajímavé provést výzkum na toto téma a zjistit, jestli dnešní děti znají historii tohoto křesťanského svátku a některé zvyky, které ho provázejí. Osobně si myslím, že velikonoční svátky začínají být pro mnohé pouze dnem volna a ztrácejí svůj duchovní význam.

Otázka č. 10

Chodíte na výlety?

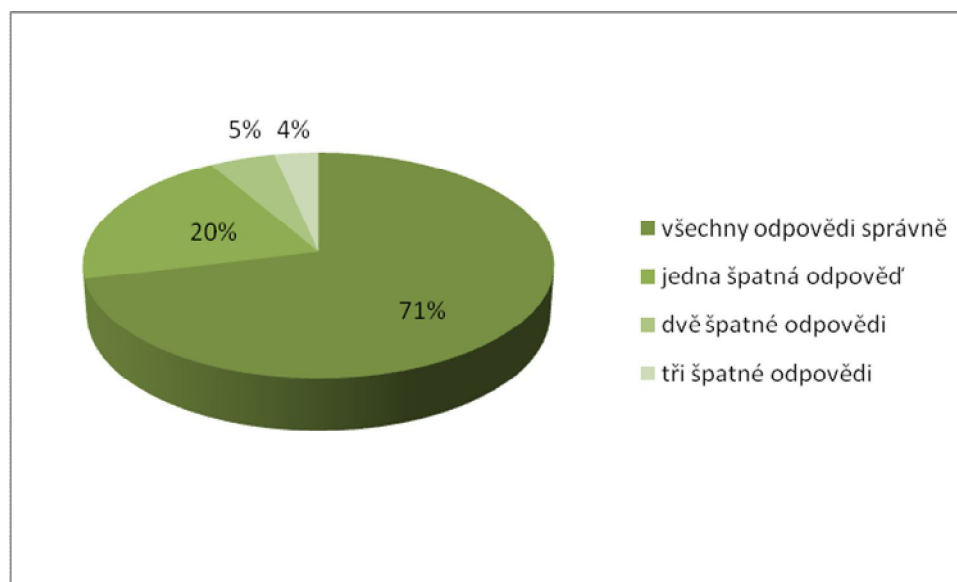

Odpovědi na tuto otázku mne mile překvapily, neboť 83 % dotazovaných uvedlo, že chodí na výlety. Myslím si, že je jedno jestli na výlety chodí s rodiči, příbuznými nebo zájmovými oddíly, důležité je společné trávení volného času a společné aktivity udržující pocit soudržnosti, sounáležitosti se skupinou, upevňující vztahy v ní. Výlety, pohyb spojený s vycházkou jsou důležité i pro osvojení si zdravého životního stylu.

Otázka č. 11

Víš jak se chovat v přírodě?

V této otázce jsem napsala respondentům 6 tvrzení a měli označit, co se v přírodě nemá dělat.

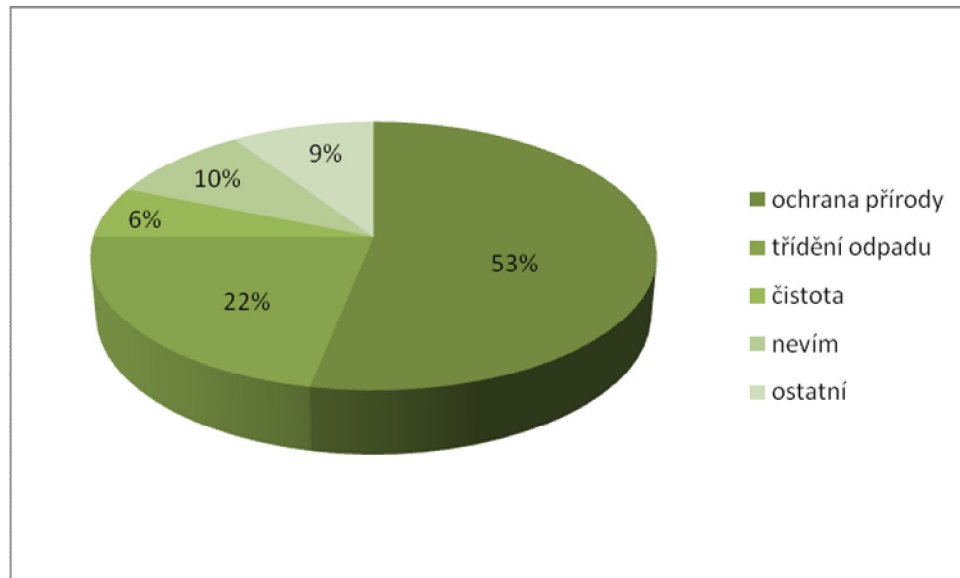

Správné odpovědi uvedlo 71 % dotazovaných, jednu špatnou odpověď 20 % respondentů, 5 % dětí odpovědělo špatně dvakrát a pouze 4 % měli tři chyby. Pokud se vyskytli špatné odpovědi, většina byla u tvrzení: „ Všechny plody, které rostou v lese, mohou jíst.“ a u tvrzení: „ Když se mi líbí nějaké květy, tak si je natrhám.“. Prvním tvrzením jsem chtěla zjistit, jestli si děti uvědomují, že ne všechny plody v lese jsou jedlé, že může dojít k otravě po požití některých bobulí či hub. Měli by zvážit, co si v lese utrhnou na chuť nebo kterou houbu mohou sebrat na další zpracování. U druhého tvrzení se jednalo o ověření, znají-li chráněné rostliny. Jde o povědomí, že ne každá rostlinka co se nám v přírodě líbí, se může trhat a odnést domů. Měl by být budován vztah dětí k přírodě, aby se v ní chovali ohleduplně, chránili ji.

Otázka č. 12

Uměl by jsi stručně říci, co si představuješ pod slovem ekologie?

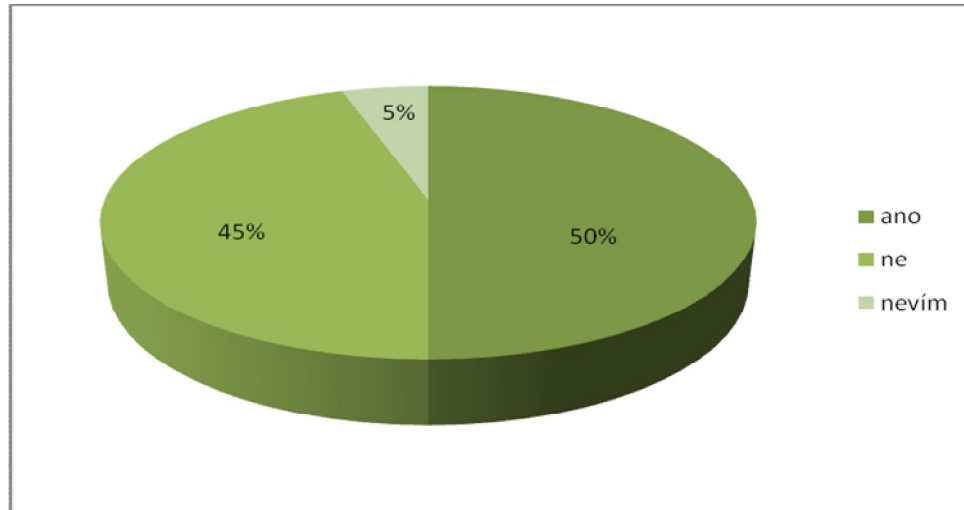
Tato otázka byla otevřená, z odpovědí jsem vytvořila přehled nejčastějších odpovědí.

Mezi nejčastější odpovědi patřila ochrana přírody 53 %, 22 % vidělo ekologii jako třídění odpadu, čistotu si pod pojmem představilo 6 % dětí, odpovědět nevědělo 10 %. Ostatní odpovědi představující 9 %, zahrnovali odpovědi typu: vztahy mezi organismy, příroda, knihy, elektrická auta, životní prostředí aj. Myslím si, že výsledek 53 % správných odpovědí je málo, zde bych viděla prostor pro cílenější působení. Je také možné, že děti jsou ve škole spíše seznámeny s pojmem, který se teď více používá a to je environmentální výchova. Tyto dva pojmy však nelze slučovat, každý má trochu jiný význam. Musíme při výchově zdůraznit, že naše jednání by mělo být vždy s ohledem na dopad na přírodu. Aby si děti uvědomili, že pokud budou pít vodu z kohoutku, ušetří nejen spoustu plastových lahví, které zatěžují životní prostředí, ale i související negativní vliv na přírodu jako jsou např. potřeba pohonných hmot do aut, které láhve vozí, energie potřebná na výrobu plastů atp. Vyvětlit dětem vzájemné propojení a dopady činností, nejen přikazovat, zakazovat a poučovat.

Otázka č. 13

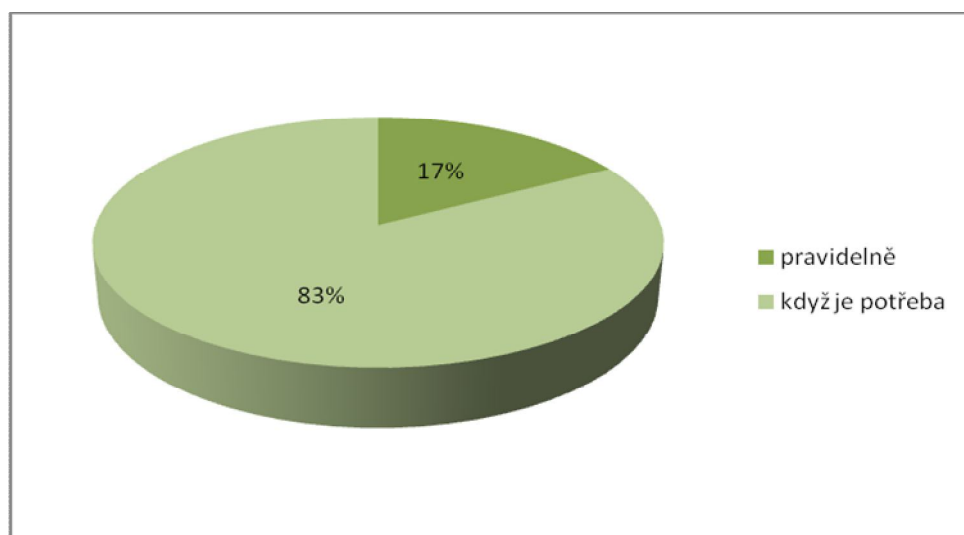
V rámci ochrany přírody se hodně mluví o třídění odpadu. Třídíte doma odpad?

Kromě 5 % respondentů věděli ostatní dotazovaní jestli doma třídí odpad. Kladných odpovědí bylo pouze 50 % a záporných 45 %. Přitom třídění odpadu je nejjednodušším krokem jak začít přímo u sebe s ochranou přírody a během krátké doby nám tato činnost přijde samozřejmá a budeme ji vykonávat automaticky. Navíc naše společnost vytváří podmínky pro separaci odpadu. Kontejnery především na papír, platy a sklo, někdy i textil jsou zvláště ve větších městech umístovány do blízkosti obydlí. Můžeme využívat i zřizované ekodvory, kam lze odpad uložit zdarma.

Otázka č. 14

Jezdíte o víkendu do hypermarketu?

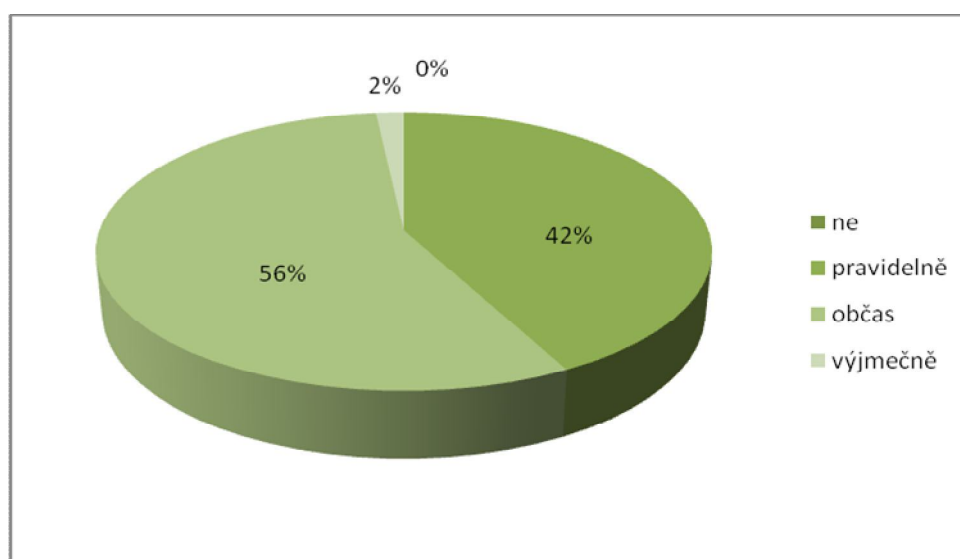

Pravidelně do hypermarketu jezdí 17 % dotazovaných a 83 % uvedlo cestu za nákupy jen, když je potřeba. Znamenalo by to, že tyto rodiny upřednostňují jiné volnočasové aktivity, které by mohly být vhodnější pro dítě. Pravidelné, především celodenní rodinné nákupy v hypermarketech považují za nešvar současné společnosti, kdy pro dítě takto strávený čas není přínosem. Za zdravější a podnětější bych považovala výlet, projížďku na kole, návštěvu muzea apod. Dítě by se mělo naučit volný čas trávit aktivně s rodiči nebo v zájmových kroužcích, aby si při těchto aktivitách zvyšovalo psychickou odolnost, která je důležitá pro vyrovnávání se se zátěží, kterou přináší povinnosti.

Také je pravdou, že děti by občas měli na nákupy chodit s dospělými. Měli by se naučit, že při výběru zboží je třeba sledovat záruční dobu kupovaných potravin, složení výrobku, nakupovat vyváženou stravu, mít přibližnou představu o množství nakupovaných potravin a orientovat se v obvyklých cenách zboží.

Otázka č. 15

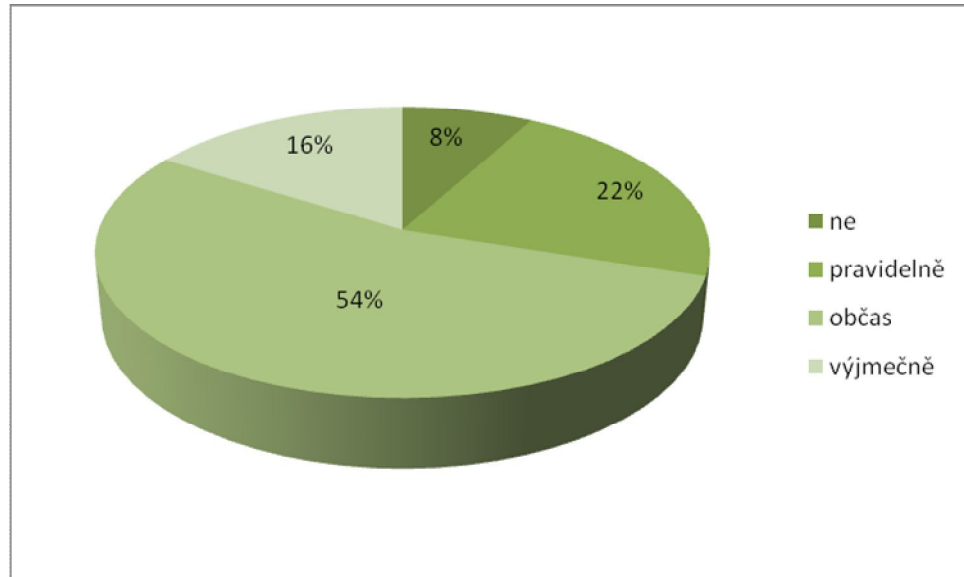
Musíte doma pomáhat?

Občas doma pomáhá 56 % respondentů a pravidelně jen 42 %. Dle mého názoru by se děti ve věku dotazovaných měli pravidelně spolupodílet na chodu domácnosti. Jsou činnosti, které mohou vykonávat, aktivita vhodná pro jejich psychickou, fyzickou a sociální zdatnost. Měli by se naučit přijmout svoji povinnost a zodpovědnost za vykonávanou práci. Pravidelná pomoc při péči o domácnost pomáhá dětem zvýšit pocit vlastní důležitosti a je prospěšná pro rozvoj jejich osobnosti.

Otázka č. 16

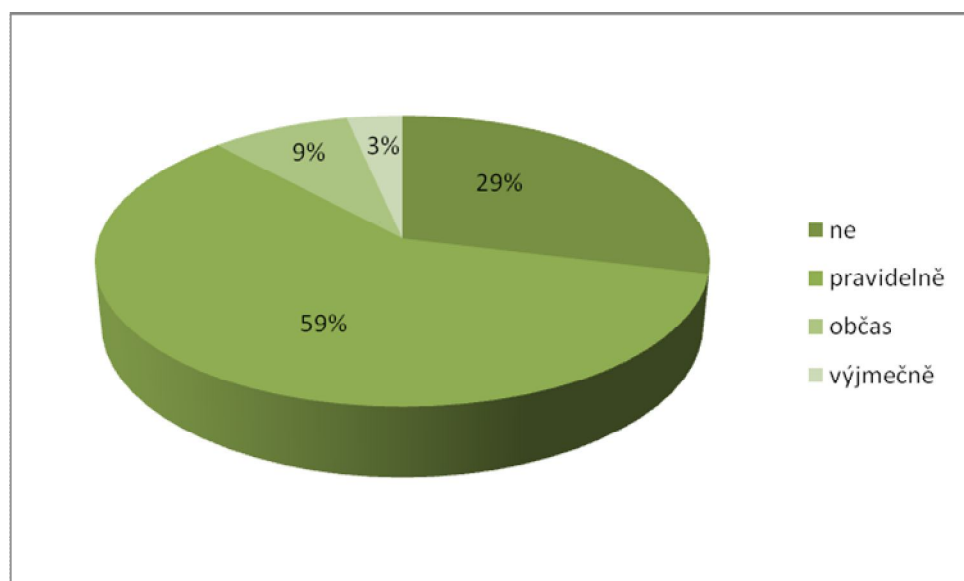
Musí ti rodiče tvoje povinnosti připomínat?

Pomoc při plnění povinnosti musí být dětem připomínána pravidelně v 54 %, občas v 22 %, výjmečně v 16 %. Jen v 8 % jsou respondenti natolik uvědomělí, že se jim nemusí jejich povinnosti připomínat. Předpokládám, že věkem se toto procento bude zvyšovat a požadované činnosti se zautomatizují.

Otázka č. 17

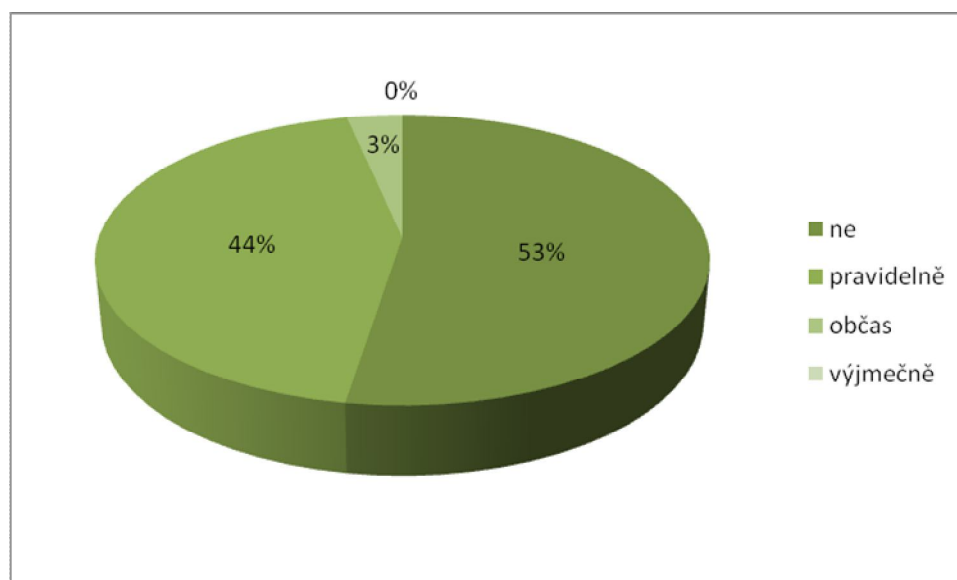
Chodíš do sportovních kroužků?

Dotazovaných do sportovních kroužků pravidelně chodí 59 %, občas 9 %, výjimečně 3 % a nechodí vůbec 29 % dotazovaných. Pokud se děti, i když nejsou sportovně vedeny v organizované skupině, pravidelně všestranně aktivně pohybují, můžeme předpokládat, že se budou správně fyzicky i psychicky vyvíjet. Tráví-li však tento čas bez pohybu u počítače či herních konzol, nastává problém v jednostranném přetěžování organismu a následných zdravotních problémů, často spojených s nadváhou či obezitou dětí. Je zanedbáván tělesný rozvoj dítěte a nevytváří se návyky potřebné pro zdravý životní styl.

Otázka č. 18

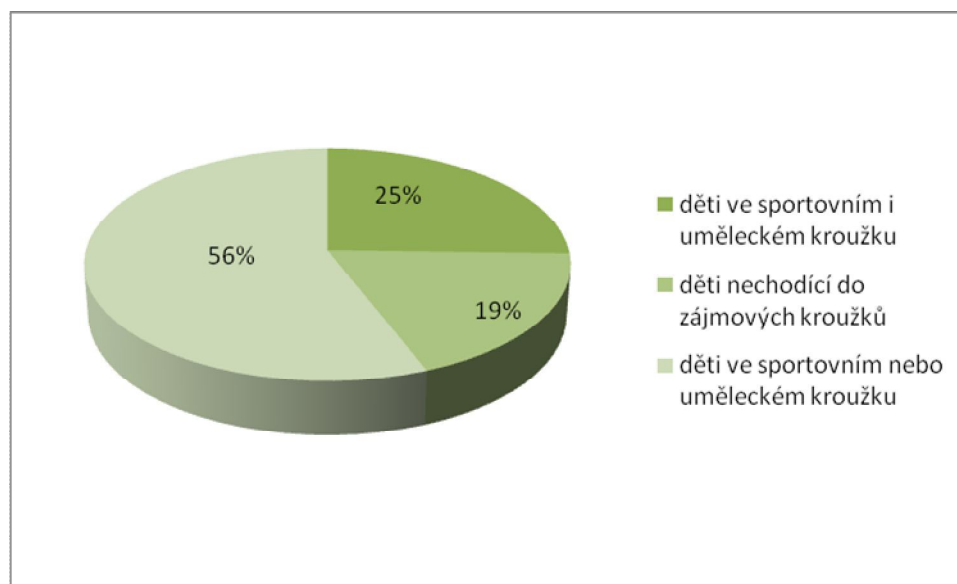
Navštěvuješ umělecky zaměřený kroužek?

Umělecky zaměřený kroužek navštěvuje pravidelně 44 % dětí, občas 3 % a vůbec nenavštěvuje 53 % dotazovaných. Dá se předpokládat, že ne každé dítě má vlohy pro hudbu, malování, recitaci apod. Setkání s uměním v jakékoliv formě v dětech rozvíjí smysl pro krásu, vkus, harmonii, smysl pro rytmus, rozvíjí estetickou stránku osobnosti. Provádí se studie, které potvrzují vliv umělecky zaměřených kroužků na snížení agresivity a patologických jevů u dětí navštěvující lidové školy umění apod.

V rámci otázky jsem se ještě zaměřila na počet dětí, které navštěvují jak umělecký, tak i sportovní kroužek a na počet dětí nechodících do žádných kroužků.

Účast dětí v zájmových kroužcích.

Dotazovaných, kteří navštěvují buď sportovní nebo umělecký kroužek je 56 %, ale 25 % dětí navštěvuje jak sportovní, tak umělecký kroužek. Když jsem provedla komparaci odpovědí dívek a chlapců, tak oba kroužky navštěvuje 19 % dívek a 6 % chlapců. Tento výsledek verifikoval moji domněnku, že většina chlapců spíše preferuje sport, různé typy her apod.

Respondentů, kteří nenavštěvují ani sportovní ani umělecký kroužek je celkem 19 %, z toho dívek je 5 % a 14 % chlapců.

4.4 Zhodnocení výzkumu

Dotazníkem jsem chtěla zjistit, jak děti pohlížejí právě na tu svoji rodinu. Jestli mají pocit důvěry ve své blízké, jak tráví volnočasové aktivity, jsou-li vedeni k ochraně přírody, což je jeden z cílů současné výchovy. Také jsem chtěla ověřit hypotézy, které jsem si na začátku výzkumu stanovila.

H1: Děti, které nenavštěvují žádný zájmový kroužek, je méně, než dětí chodících pravidelně do zájmových kroužků.

Tento předpoklad nejde jednoznačně potvrdit ani vyvrátit. Z výsledků jasně vyplynulo, že pokud se jedná o sportovní kroužky, navštěvuje je pravidelně 59 % dotazovaných žáků šestých a sedmých tříd. V tomto případě můžeme hypotézu potvrdit. Umělecky zaměřené kroužky však pravidelně navštěvuje pouze 44 % žáků. Tento výsledek nám vyvrací naši domněnku.

H2: Rodin vedoucích děti výchovou ke třídění odpadu bude více než těch, které odpad netřídí.

Tato hypotéza se nedá verifikovat ani falzifikovat, neboť počet dětí, které uvedly, že třídí doma odpad, bylo 50 %. Z dotazovaných nevědělo odpovědět 5 % a odpad v rodinách netřídí 45 %.

Z dat získaných výzkumem lze vyvodit některé obecné závěry. Větší polovina zkoumaných žáků žije v úplné rodině, zhruba třetina pouze s matkou. Jednoho sourozence uváděla větší polovina dotazovaných. Stejný počet dotazovaných nemá žádného sourozence nebo více než dva. Většina dětí si doma s rodiči povídá, ale své trápení svěřují rovnoměrně rodičům, kamarádům, prarodičům, sourozencům a učitelům. Skoro všichni dotazovaní uváděli, že mají více kamarádů. Skoro polovina respondentů doma pomáhá pravidelně, ale větší polovině musí plnění povinnosti připomínat jejich rodiče. Rodiny se snaží společně trávit volný čas.

Na základě odpovědí v dotazníku si myslím, že by se rodiny měli více zaměřit na výchovu k ochraně životního prostředí. Školy mají programy, které žáky s tematikou seznámí, ale primární působení musí být v rodinném prostředí. Je potřeba vzájemné spolupráce.

Dále si myslím, že by bylo zajímavé provést další výzkum, přibližující vliv aktivně tráveného volného času na delikventní chování.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci na téma „Podíl rodiny a školy na socializaci dítěte“, jsem se zaměřila na proces začlenění jedince do společnosti. Na období, které začíná narozením dítěte, majícího určitou genetickou predispozici a ze kterého se snaží rodina, jeho osoby blízké, vychovat človíčka, který získává dovednosti v interakci se svým okolím, učí se vážit si sebe sama i jiných, vcit'ovat se do jejich potřeb. Dále získává motorické, komunikační dovednosti, uvědomuje si svoji vlastní jedinečnost. Má oporu ve svých blízkých, pocit bezpečí a vytváří si tak dostatek sebedůvěry, sebejistoty. Důležité je v dítěti vybudovat i zdravé sebevědomí, schopnost sebehodnocení a sebereflexe.

Další velký životní krok jedince spočívá v předškolní výchově v mateřských školách, zaměřených na získání potřebných kompetencí k úspěšnému zvládnutí školní docházky. Základní vzdělávací zařízení pokračuje a odborně navazuje na snahu rodičů připravit dítě pro samostatný, profesně i rodinně kvalitní život. Není však jediným institutem, kde dítě prochází edukací, navazují na ně učiliště, střední školy, gymnázia a posléze třeba i studium na vysoké škole, či jiné formy rozvoje vzdělávání.

Základní škola navazující na primární rodinnou výchovu, má za úkol během povinné školní docházky pomoci dítě motivovat k dosažení co nejvyšší úrovně vzdělání, úměrně jeho dovednostem a schopnostem. Rozvinout jeho kompetence, aby bylo schopné obstát v tzv. očekávaných výstupech, které jsou požadovány Rámcově vzdělávacími programy. Školní prostředí je pro dítě obrovským přínosem v interakci s okolím. Žáci se osamostatňují, poznávají nové sociální situace, učí se respektu k autoritám, podřizují se řádu, musí si najít svoje místo mezi vrstevníky, vytvářejí si vzory. Tímto se připravují pro reálný život.

Výše uvedenými tématy jsem se zabývala v teoretické části svojí bakalářské práce. Druhou praktickou část jsem věnovala cíli výzkumu. Nejvhodnější se mi metodologicky jevil kvantitativní výzkum formou dotazníku, kdy jsem mohla oslovit větší podíl respondentů a získat potřebná data. Dotazníky vyplňovali žáci šestých a sedmých tříd. Zaměřila jsem se na otázky, zjišťující tvrdá i měkká data. Ověřovala jsem si dvě hypotézy. Dotazovaní odpovídali na otázky, jak žije jejich rodina, kolik mají sourozenců a kamarádů, jak tráví volný čas s rodiči. Jestli probíhá další formování rozvoje prostřednictvím zájmových kroužků a také orientují-li se v otázkách ochrany přírody. Výsledky jsem zpracovala formou koláčových grafů a zhodnotila v praktické části bakalářské práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc, Bratislava, Univerzita Komenského, 2005, 80-89-236-00-6
- ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování, Praha, Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3
- DUNOVSKÝ, J. Dítě a poruchy rodiny, Praha, Avicenum, 1986
- GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu, Brno, Paido, 2000, ISBN 80-85931-79-6
- HAYESOVÁ, N. Základy sociální psychologie, Praha, Portál, ISBN 978-80-7367-909-5
- HELUS, Z. Psychologie, Praha, Fortuna 2003, ISBN 80-7168-876-2
- HELUS, Z. Psychologické problémy socializace osobnosti, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1973
- JANDOUREK, J. Sociologický slovník, Praha, Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-269-0
- KELLER, J. Úvod do sociologie, Praha, Slon, 1997, ISBN 80-85850-25-7
- KLAPILOVÁ, S. Kapitoly ze sociální pedagogiky, Olomouc, Vydavatelství univerzity Palackého, 1996
- KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T., Respektovat a být respektován, Kroměříž, Spirála, 2007, ISBN 80-901873-7-4
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. Člověk prostředí výchova, Brno, Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2
- KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky, Praha, Portál, 2008, ISBN 978-807367-383-3
- MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť, Praha, Slon, 2003, ISBN 80-86429-19-9
- MATĚJČEK, Z. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte, Praha, Grada, 2004, ISBN 987-80-247-0870-6
- MOŽNÝ, I. Rodina a společnost, Praha, Slon, 2006, ISBN 80-86429-58-X
- PELIKÁN, J. Výchova pro život, Praha, ISV – nakladatelství, 1997, ISBN 80-85866-23-4
- PRŮCHA, J. Alternativní školy a inovace ve vzdělávání, Praha, Portál, 2004
- PRŮCHA, J. Moderní pedagogika, Praha, Portál, 1997, ISBN 80-7178-170-3
- ŘEZÁČ, J. Sociální psychologie, Brno, Paido, 1998, ISBN 80-85931-48-6
- SEDLÁČKOVÁ, D. Rozvoj zdravého sebevědomí žáka, Praha, Grada, 2009, ISBN 978-80-247-2684-4

VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie, Praha, Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0841-3

Internetové odkazy

MŠMT, Rámcové vzdělávací programy [on line].[cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>

ČECHOVÁ, B. H. Proč si vybrat alternativní školu [on line]. [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: <<http://www.jdemedoskoly.cz/temata/alternativy/procsivybratalternativniskolu.asp>>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Humanizace člověka

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Ahoj kluci a holky, píši práci, kde bych potřebovala Vaši pomoc. Byla bych moc ráda, kdybyste mi mohli vyplnit dotazníček, který mi přiblíží, jak trávíte svůj čas.

1. Nejdřív potřebuji vědět, kdo jsi? (správnou odpověď zakroužkuj)
 - chlapec
 - dívka
2. Kolik je ti roků?
 - 11 – 12
 - 13 – 14
3. Máš sourozence?
 - nemám
 - jednoho
 - dva
 - více
4. S kým společně bydlíš?(napiš, jestli s rodiči, sourozenci, s mamkou, tatškou, babičkou, dědou)

-
5. Povídate si doma, jak jsi strávil/a den?
 - Denně
 - Obden
 - Méně než dvakrát týdně
 - Nepovídáme si
 6. Pokud máš nějaké trápení, na koho se obrácíš. (např. na rodiče, sourozence, kamarády, prarodiče, učitele, jiné osoby)

-
7. Kolik máš kamarádů?
 - Jednoho až dva
 - Více
 - Nemám kamarády

8. S kým slavíš narozeniny? (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- S rodiči, případně i sourozenci
- S příbuznými
- S kamarády
- Jiné osoby:

9. Slavíte doma vánoce?

- Ne
- Ano

Pokud jsi odpověděl ano, zajímá mě, jestli dodržujete nějaké vánoční zvyky?

- Ne
- Ijeme olova
- krájíme jablíčko na půl
- posíláme lodičky po vodě
- Jiné:

10. Chodíte na výlety?

- Pravidelně
- Občas
- Ne

11. Víš jak se chovat v přírodě? Napiši ti pár příkladů a to, co se nemá dělat, zakroužkuj.

- Do hub, které nesbírám, mohu kopat
- V přírodě se chovám tiše
- Auto mohu umýt i u řeky nebo rybníka
- Odpadky neodhazuji v přírodě
- Všechny plody, které rostou, v lese mohu jíst
- Když se mi líbí nějaké květy, tak si je natrhám

12. Napiš mi stručně , co si představuješ pod slovem ekologie?

.....
.....

13. V rámci ochrany přírody se hodně mluví o třídění odpadu. Třídíte doma odpad?(např. papír, sklo, plasty)

- Ano
- Ne
- Nevím

14. Jezdíte o víkendu do hypermarketu?

- Pravidelně
- Když je potřeba

15. Musíte doma pomáhat?

- Ne
- Pravidelně
- Občas
- Výjmečně

16. Musí ti rodiče tvoje povinnosti připomínat?

- Pravidelně
- Občas
- Výjmečně
- Ne

17. Chodíš do sportovních kroužků? (Např. fotbal, florbal, tenis, pohybové hry)

- Pravidelně
- Občas
- Výjmečně
- Ne

18. Navštěvuješ umělecky zaměřený kroužek? (Např. hraní na hudební nástroj, zpívání, tancování, malování, balet, dramatický)

- Pravidelně
- Občas
- Výjmečně
- Ne

Děkuji za vyplnění.